

Roman Marcinek

historyk
Narodowy Instytut Dziedzictwa

historian
National Heritage Board of Poland

Józef Pieniążek. Piewca rodzimego krajobrazu

Józef Pieniążek. Bard of the native landscape

Abstrakt

Józef Pieniążek (1888-1953), malarz i grafik, absolwent Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie, w swej twórczości skupił się na dokumentowaniu zabytków i elementów ludowej kultury materialnej. Uczeń Leona Wyczółkowskiego, związany ze swym mistrzem przez całe życie, nie podążał za modnymi nurtami w sztuce, nigdy nie stał się – bo też się o to nie starał – modny. Ale dla konserwatorów zabytków, etnografów, badaczy krajobrazu kulturowego jego twórczość jest ważna. Pozostawił po sobie wiele udanych grafik (część zebrał w teki), wielką liczbę rysunków i akwareli. Na przełomie lat 20. i 30., z inspiracji Wyczółkowskiego, zainteresował się kulturą ludową. Zaczął utrzymywać relikty dawnego stroju, zabytki tradycyjnej sztuki i architektury, często ukazywane na tle czystego jeszcze krajobrazu. Z profesorską skrupulatnością starał się wysublimować z powszechnego w jego czasach zasobu architektury ludowej obiekty najcenniejsze. W trakcie krajoznawczych wędrówek włożył dużo pracy w dokumentację regionalnych strojów, ginących zawodów, portretowanie ludzi. W 1937 r. opublikował we Lwowie tekę 40 barwnych kompozycji ukazujących stroje i typy górali, zabytki budownictwa, kultury i sztuki kościelnej i ludowej z rejonu Podhala, Orawy, Spiszu, Żywiecczyny, Pienin, Sądecczyny. W latach 1925-1938 uczestniczył w życiu artystycznym, brał udział w licznych wystawach, salonach i pokazach. Był aktywnym członkiem m.in. Związku Polskich Artystów Grafików.

Słowa kluczowe: zabytki, architektura drewniana, ikonografia, etnografia, Krzemieniec, Sandomierz, Podhale

JÓZEF PIENIAŻEK, MALARZ I GRAFIK, NIE WSZEDŁ do kręgu luminarzy polskiej kultury, historycy sztuki i krytycy nie piszą o nim z entuzjazmem, a muzea nie organizują regularnie wystaw jego prac. Zapomniano o nim, lekceważąco zaliczając do epigonów XIX-wiecznego realizmu. Faktycznie, nie podążał za modnymi nurtami, nie eksperymentował z kubizmem, trzymał się z dala od koncepcji Artesu czy Grupy Krakowskiej. Nigdy nie stał się – bo też się o to nie starał – modny. Ale dla konserwatorów zabytków, etnografów, badaczy krajobrazu kulturowego twórczość Józefa Pieniążka jest, a przynajmniej powinna być, ważna.

Abstract

Józef Pieniążek (1888-1953) – painter and graphic artist, graduate of the Academy of Fine Arts in Cracow; in his work, he focused on documenting monuments and elements of folk material culture. Student of Leon Wyczółkowski, associated with his master throughout his life, did not follow fads in the art, he also never became – because he did not try too much – fashionable. However, for conservators of monuments, ethnographers, and cultural landscape researchers, his work is important. He left many good graphics (part of them compiled in portfolios), a large number of drawings and watercolours. In late 1920s and early 1930s, he became interested, inspired by Wyczółkowski, in folk culture. He began to perpetuate the relics of the old dress, the monuments of traditional art and architecture, often shown against the background of a clear landscape. With academic preciseness, he tried to sublimate the most valuable objects from the resource of folk architecture common in his times. During his sightseeing trips, he put a lot of effort into documenting regional costumes, disappearing professions, portraying people. In 1937 in Lviv, he published a portfolio of 40 colourful compositions featuring costumes and types of highlanders, architectural monuments, folk and sacral art and culture from the regions of Podhale, Orava, Spisz, Żywiec, Pieniny, Sądecczyna. In 1925-1938 he participated in artistic life, took part in numerous exhibitions, salons and shows. He was an active member of the Polish Graphic Artists Association and other organisations.

Keywords: monuments, wooden architecture, iconography, ethnography, Krzemieniec, Sandomierz, Podhale

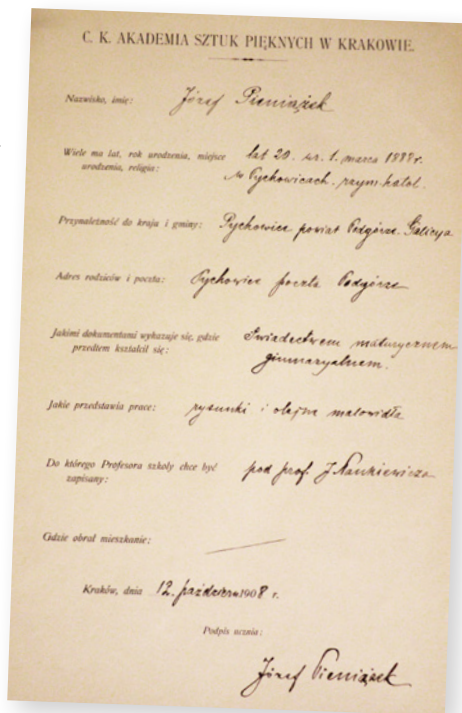
JÓZEF PIENIAŻEK, A PAINTER AND GRAPHIC ARTIST, did not enter the circle of Polish culture luminaries; art historians and critics are not enthusiastic about him, and museums do not organize exhibitions of his works very often. He got forgotten, dismissively perceived as an epigone of 19th-century realism. In fact, he did not follow popular trends, he did not experiment with cubism, he kept away from the concepts of Artes or the Cracow Group. He never became – because he did not try too much – fashionable. But for conservators of monuments, ethnographers, and cultural landscape researchers, Józef Pieniążek's work is, or at least it should be, important.

1

Artysta urodził się 1 marca 1888 roku w podkrakowskich Pychowicach¹; jego ojciec Piotr był rolnikiem, matka Józefa prowadziła dom. Uczył się w gimnazjum w Podgórzu² i tam uzyskał maturę³. Suchy opis w książeczce wojskowej podaje: wzrost 163 cm, brunet, usta mierne, brwi czarne, oczy niebieskie, twarz okrągła, nos proporcjonalny, znaków szczególnych brak⁴.

W latach 1908-1913 studiował na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Jagiellońskiego⁵. Równolegle, w latach 1908-1912, uczył się w krakowskiej Akademii Sztuk Pięknych w pracowniach Józefa Pankiewicza, Wojciecha Weissa, Stanisława Dębickiego i Leona Wyczółkowskiego⁶. Ten ostatni wywarł na nim szczególne wrażenie. Pieniążek studiował u niego w czasie, kiedy Wyczółkowski zafascynowany był urodą i historycznym dziedzictwem Wawelu. Teka litografii *Wawel* z lat 1911-1912 stała się dla młodego Pieniążka źródłem inspiracji. Ale kontakt mistrz-uczeń był krótki. 30 listopada 1911 roku Wyczółkowski zrezygnował z profesury i ze względu na stan zdrowia przeszedł na emeryturę.

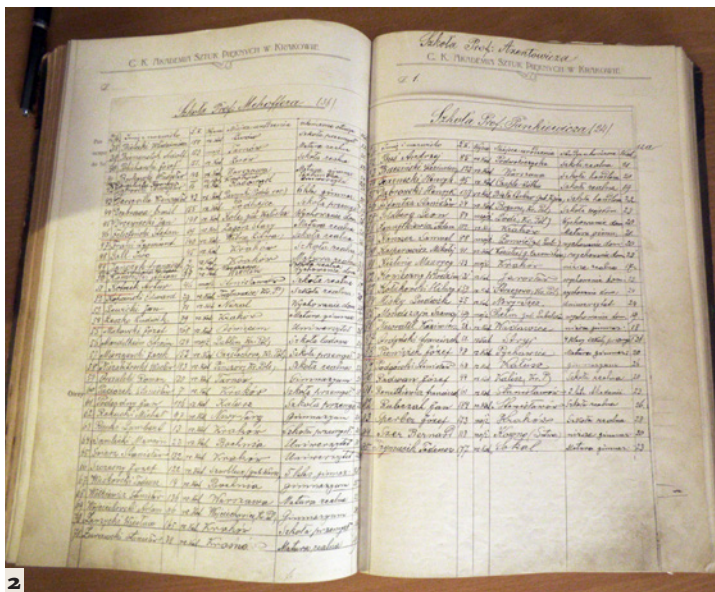
Pieniążek podróżował także po Europie, odwiedzając Włochy, Niemcy, Austrię i Czechy, a według niektórych także Bretanię⁷. Niewiele zachowało

The artist was born on March 1, 1888 in Pychowice near Cracow¹; his father Piotr was a farmer, and his mother Józefa ran the household. He attended the high school in Podgórze² where he obtained his high school diploma³. A brief description in the military service book says: height 163 cm, dark hair, typical lips, black eyebrows, blue eyes, round face, proportional nose, no distinguishing marks⁴.

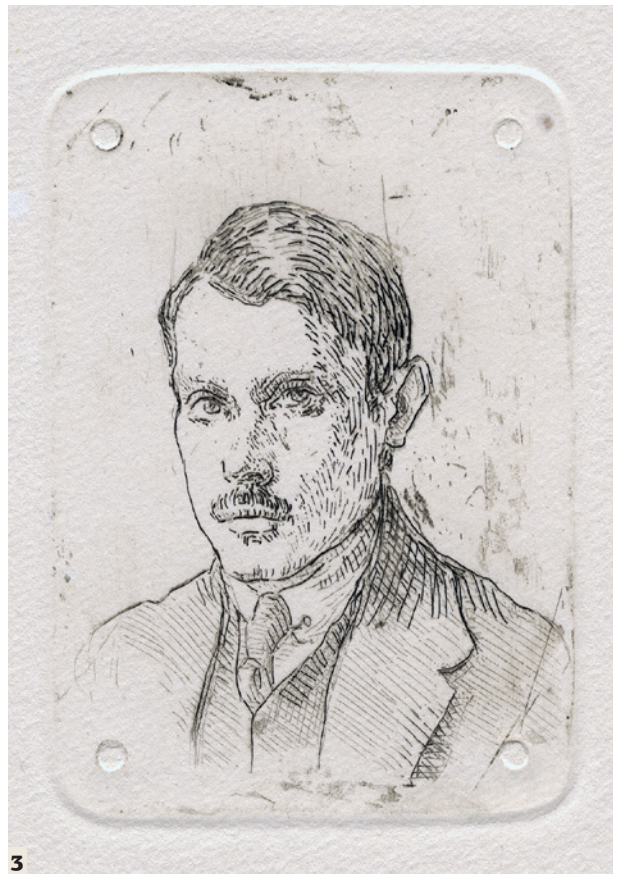
In 1908-1913 he studied at the Faculty of Philosophy of the Jagiellonian University⁵. At the same time, in 1908-1912, he studied at the Academy of Fine Arts in Cracow, in the studios of Józef Pankiewicz, Wojciech Weiss, Stanisław Dębicki and Leon Wyczółkowski⁶. The latter impressed him particularly. He studied with him at a time when Wyczółkowski was fascinated by the beauty and historical heritage of Wawel. The *Wawel* lithograph portfolio from the years 1911-1912 was a source of inspiration for young Pieniążek. But this master-student relationship was short. On November 30, 1911, Wyczółkowski resigned from his professorship and retired on health grounds.

Pieniążek also travelled across the continent, visiting Italy, Germany, Austria and the Czech Republic; and according to some authors, also Brittany⁷. Few works from this journey have survived (*View of Verona*, 1914⁸, *View of Venice*, 1914); later he did not return to these themes. Pieniążek's material situation was stable – in 1912, he passed the exam for a high school professor. He began his career as a high school drawing teacher in Cracow (1912-1915). Pieniążek took military service in the 13th Infantry Regiment, but he did not go to the front; from October 10, 1915 to May 26, 1923, he taught at the high school in Sambir. In 1918, during a visit to Cracow, he renewed his relationship with Wyczółkowski, who invited Pieniążek to his studio on Szlak Street and for a few holiday weeks patiently introduced him into the secrets of the graphic workshop⁹. In spite of the age gap, the artists became friends with time,

się z tej podróży (*Widok Werony*, 1914⁸, *Widok Wenecji*, 1914); później nie wracał już do tych tematów. Pozycja materialna Pieniążka była ustabilizowana – w 1912 roku zdał egzamin na profesora szkół średnich. Karierę gimnazjalnego nauczyciela rysunku zaczynał w Krakowie (1912-1915). Pieniążek odbył służbę wojskową w 13. Pułku Piechoty, ale na front nie poszedł; od 10 października 1915 roku do 26 maja 1923 roku uczył w gimnazjum w Samborze. W 1918 roku, podczas wizyty w Krakowie, odnowił znajomość z Wyczółkowskim, który zaprosił Pieniążka do swej pracowni na ulicy Szlak i przez kilka wakacyjnych tygodni cierpliwie zapoznawał go z tajnikami warsztatu graficznego⁹. Mimo różnicy wieku artyści z czasem zaprzyjaźnili się, a profesor pozostał mentorem Pieniążka w okresie jego dojrzałej twórczości. Wyczółkowski powtarzał: „Gdybym był młodszy, założyłbym bractwo grafików, malarzy, etnografów, historyków sztuki i literatów; związałbym wszystkich regułą zakonną, wyznaczyłbym każdemu odpowiednie zadanie, rozesłałbym ich po Polsce, aby zbierali to co piękne i wartościowe, a co ginie niszczone zębem czasu, naszą ignorancją i marnotrawstwem”¹⁰. Temu przesłaniu Pieniążek pozostał wierny do końca życia.

Nauczyciel gimnazjum w Samborze zwrócił na siebie uwagę przełożonych i od 1923 do 1939 roku był profesorem w lwowskim VIII Państwowym Gimnazjum im. Kazimierza Wielkiego. Jego uczniem był między innymi Zbigniew Herbert, który tak go wspominał: „Panem od rysunku, królującym w atelier z popiersiami bogów, filozofów i poetów – [był] znany malarz Józef Pieniążek, zafascynowany Podhalem, przyjaciel mistrza Batowskiego”¹¹, który przychodził do szkoły po uczniów, pozujących mu m. in. do *Reduty najmłodszych. Obrona Lwowa w 1918*¹². Uczniem

3

and the professor remained Pieniążek’s mentor in the period of his mature work. Wyczółkowski repeated: “If I were younger, I would establish a fraternity of graphic artists, painters, ethnographers, art historians and writers; I would bind them with a monastic rule, assign everyone a suitable task, send them across Poland to collect what is beautiful and valuable, and what dies being destroyed by the flow of time, our ignorance and wastefulness”¹⁰. Until the end of life, Pieniążek remained faithful to this message.

Teacher of the high school in Sambir attracted his superiors attention and from 1923 to 1939 he was a professor at the Kazimierz Wielki 8th State High School in Lviv. One of his students was Zbigniew Herbert, who remembered him so: “The teacher of drawing, reigning in the atelier full of god, philosopher and poet busts – [was] a noted painter Józef Pieniążek, fascinated by Podhale region, friend of master Batowski”¹¹, who came to school to get pupils to pose for his paintings such as *Redoubt of the youngest. Defense of Lviv in 1918*¹². One of Pieniążek’s students was Juliusz Joniak, painter and graphic artist, professor at the Academy of Fine Arts in Cracow¹³.

1. Podanie Józefa Pieniążka o przyjęcie do krakowskiej Akademii Sztuk Pięknych. Archiwum ASP w Krakowie. Wszystkie fot. M. Żywolewski

1. Józef Pieniążek’s application for admission to the Cracow Academy of Fine Arts; archive of the Academy of Fine Arts in Cracow. All photos by M. Żywolewski

2. Wykaz studentów, uczniów klasy prof. Józefa Pankiewicza (obok Pieniążka m.in. Ludwik Misky, Jan Rubczak, Efraim Mandelbaum). Archiwum ASP w Krakowie

2. List of students of prof. Józef Pankiewicz’s class (next to Pieniążek: Ludwik Misky, Jan Rubczak, Efraim Mandelbaum and others); archive of the Academy of Fine Arts in Cracow

3. *Autoportret*, lata 20.

3. *Self-portrait*, 1920s

4

Pieniązka był również Juliusz Joniak, malarz i grafik, profesor krakowskiej ASP³.

Z Wyczółkowskim pozostawali w stałym, choć przede wszystkim listownym kontakcie⁴. Pieniążek pomagał mu w drobnych sprawach, np. pośrednicząc w sprzedaży prac mistrza do lwowskiego Ossolineum⁵. Czasem wypuszczali się na wspólne wycieczki-plenery. To podczas takich wypraw Pieniążek gromadził szkice do swych subtelnym, dokumentacyjnie cennych grafik. W 1933 roku organizował wystawę jubileuszową Leona Wyczółkowskiego, był autorem wstępu do katalogu.

Artysta przyjaźnił się także z Józefem Osostowiczem, ojcem wyjątkowo utalentowanego malarza Stanisława⁶, oraz z Emilem Zegadłowiczem⁷. Należał do założonej w 1922 roku w Wadowicach grupy literacko-plastycznej Czartak. Dowody zażyłości pozostały w zegadłowiczowskiej *Księdze Gości i Zdarzeń*, którą ilustrowali zaprzyjaźnieni artyści, obok Pieniązka m.in. Vlastimil Hofman, Jan Hrynkowski, Zbigniew Pronaszko czy Stefan Żechowski⁸. Znajomość połączyła go także z Władysławem Orkanem; do dziś w gorceńskiej willi pisarza wiszą prace Pieniązka przedstawiające kościół w Rabce oraz kapliczkę przy „Orkanówce”.

W latach 1925-1938 Pieniążek uczestniczył czynnie w życiu artystycznym, brał udział w licznych

He maintained on-going, though mostly letter contact with Wyczółkowski⁴. Pieniążek helped him in small matters, for example, by mediating in the sale of the master's works to the Lviv Ossolineum⁵. Sometimes they went together on plein-air trips. It was during such trips that Pieniążek prepared sketches for his subtle, documentarily valuable graphics. In 1933, he organised the jubilee exhibition of Leon Wyczółkowski; he wrote an introduction to the catalogue.

The artist was also friends with Józef Osostowicz, father of an exceptionally talented painter Stanisław⁶, and with Emil Zegadłowicz⁷. He belonged to the literary and artistic group Czartak founded in 1922 in Wadowice. Evidence of intimacy can be found in Zegadłowicz's *Księga Gości i Zdarzeń* (Book of Guests and Events), illustrated by befriended artists, including – besides Pieniążek – Vlastimil Hofman, Jan Hrynkowski, Zbigniew Pronaszko and Stefan Żechowski⁸. He also got acquainted with Władysław Orkan; Pieniążek's works, depicting a church in Rabka and a chapel next to “Orkanówka”, are hanging in the writer's villa in the Gorce Mountains to this day.

In 1925-1938, Pieniążek actively participated in artistic life, took part in numerous exhibitions, salons and shows⁹. He did not avoid charity events. He was an active member of the Polish Graphic Artists Association (ZPAG) and other organisations²⁰. In 1937, he joined the audit commission of the Friends of the Fine Arts Society in Lviv²¹, and in 1939, he received the Knight's Cross of the Order of Polonia Restituta²².

During the Soviet occupation of Lviv, he continued to teach (at that time, also mathematics); at that time, the 8th High School became a 10-year intermediate school (Realschule) No. 14 with Polish language of instruction. He did not withdraw from artistic life; he took part (or rather: he was forced to take part) in exhibitions supervised by the authorities, such as “Visual Art of Western Ukraine” and “Graphic Art of Western Ukraine”, organised in

4. Leon Wyczółkowski w swojej pracowni w Krakowie, 1925

4. Leon Wyczółkowski in his studio in Cracow, 1925

5. Orawka, kościół św. Jana Chrzciciela w pierwotnej formie, ok. 1927. Egzemplarz z dedykacją dla Emila Zegadłowicza

5. Orawka, Church of St. John the Baptist in its initial shape, around 1927, copy with a dedication to Emil Zegadłowicz

wystawach, salonach i pokazach¹⁹. Nie stronił od imprez charytatywnych. Był aktywnym członkiem m.in. Związku Polskich Artystów Grafików²⁰. W 1937 roku zasiadł w komisji rewizyjnej Towarzystwa Przyjaciół Sztuk Pięknych we Lwowie²¹, a w 1939 otrzymał Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski²².

Podczas sowieckiej okupacji Lwowa nadal uczył (wówczas dodatkowo matematyki); VIII Gimnazjum stało się w tym czasie 10-letnią szkołą realną nr 14 z polskim językiem wykładowym. Nie zrezygnował z uczestnictwa w życiu artystycznym; brał udział (a raczej został do tego zmuszony) między innymi w nadzorowanych przez władze wystawach „Sztuka plastyczna Zachodniej Ukrainy” oraz „Grafika Zachodniej Ukrainy”, które zorganizowano w 1940 roku²³. Po wejściu Niemców uczył rysunku w lwowskiej Szkole Przemysłu Artystycznego (Kunstgewerbeschule) z polskim językiem wykładowym. Pracował tam do 15 maja 1946 roku, przy czym od 2 października 1944 roku placówka była już pod sowieckim zarządem²⁴. Latem 1946 roku wyjechał ze Lwowa. Zamieszkał w Krakowie; od 1947 roku uczył w II Państwowym Liceum i Gimnazjum im. Świętego Jacka. Wyjeżdżał na Ziemię Odzyskane; malował tam głównie zabytki architektury, między innymi Wrocławia i Kłodzka. Zmarł 25 maja 1953 roku w Krakowie. Artystę pochowano na Starym Cmentarzu Podgórskim²⁵.

* * *

Twórczość Józefa Pięniżka można uznać za stylistycznie jednorodną. Pierwsze prace niewiele różnią się od ostatnich. Artysta wcześniej nabrał warsztatowej biegłości, stąd łatwiej podzielić jego twórczość geograficznie, niż upierać się przy układzie chronologicznym. Juweniliów nie zachowało się wiele²⁶.

Początek lat 20. to fascynacja artysty Krakowem i jego zabytkami. Jednymi z pierwszych kompozycji były, inspirowane wyraźnie twórczością Wyczółkowskiego, olejne przedstawienia wnętrza monumentalnych świątyń – katedry na Wawelu²⁷ i kościoła Mariackiego²⁸. Pięniżek szedł śladem swego mistrza, artysty przywiązanego do miejsc i przedmiotów narodowego kultu. Szybko jednak znalazł upodobanie w technikach graficznych²⁹. Stworzył serię udanych grafik, ale w ich tematyce nie wyszedł poza utrwalony kanon³⁰, może z wyjątkiem kazimierskiego podwórka³¹. Do tematyki krakowskiej wracał nieustannie³².

1940³³. After the Germans' entry, he taught drawing at the Lviv School of the Art Industry (Kunstgewerbeschule) with Polish language of instruction. From October 2, 1944 to May 15, 1946, he continued to teach there; the school was already under the Soviet management then²⁴. In the summer of 1946, he left Lviv. He settled in Cracow; since 1947 he taught at the St. Jack 2nd State High School and Junior High School. He travelled to the Recovered Territories; there, he mainly painted architectural monuments, including those in Wrocław and Kłodzko. He died on May 25, 1953 in Cracow. The artist was buried at the Old Podgórski Cemetery²⁵.

* * *

The work of Józef Pięniżek can be considered stylistically homogeneous. His first works are not much different from the last ones. The artist acquired proficiency early on, hence it is easier to classify his work geographically than to insist on the chronological order. Few juvenilia have been preserved²⁶.

In the beginning of the 1920s, the artist was fascinated with Cracow and its monuments. One of the first compositions, clearly inspired by Wyczółkowski's works, were the oil paintings featuring the interiors of monumental temples: the Wawel

6

Akwaforta *Wawel w oddali* (1951)³³, jedna z ostatnich prac artysty, jest analogią wcześniejszej akwareli z lat 30. *Panorama Krakowa z Lasu Wolskiego*³⁴. Nigdy nie zdecydował się na poświęcenie miastu swej młodości teki graficznej. Może uznał, że nie powiedział o nim wszystkiego lub nie odkrył niczego nowego.

Nie miał za to problemu ze skomponowaniem teki poświęconej zabytkom Sandomierza. W jednym z najpiękniejszych polskich miast był kilkakrotnie, ale decydujące znaczenie miało kilka tygodni spędzonych tam latem 1925 roku³⁵. Pojechał na plener, towarzysząc Wyczółkowskiemu. Tak naprawdę celem wyprawy miał być Wołyń, czule wspomniany przez Wyczółkowskiego „przedpokój Ukrainy”, ale miasto nad Wisłą zainteresowało ich tak bardzo, że zmienili plany. Malowali panoramy, kościoły, ratusz, zwiedzali Baranów, Tarnobrzeg i Koprzywnicę. Pieniążek wspominał ten wyjazd jeszcze po latach³⁶. Z podróży tej zachowały się studia akwarelowe³⁷, ale ostatecznie artysta wybrał jako medium nietłwne techniki metalowe. Na okładce znalazł się dodatkowo drzeworyt z widokiem sandomierskiego ratusza³⁸. *Teka Sandomierska* ukazała się w roku 1926 we Lwowie³⁹. Z licznych szkiców artysta wybrał ostatecznie dziesięć tematów, dziewięć widoków Sandomierza⁴⁰ dopełniając opactwem w Koprzywnicy⁴¹. Doskonale oddał nastrój i urodę jednego z najpiękniejszych,

Cathedral²⁷ and the St. Mary's Church²⁸. He followed in the footsteps of his master, an artist attached to places and objects of national worship. However, he soon found pleasure in graphic techniques²⁹. He created a series of good graphics, but their themes did not go beyond the established canon³⁰, maybe except for the Kazimierz courtyard³¹. He constantly returned to Cracow themes³². *Wawel in the distance* (1951)³³ etching, one of the artist's last works, has earlier analogies in his watercolours from the 1930s, *Panorama of Cracow from the Wolski Forest*³⁴. He never decided to dedicate a graphics portfolio to the city of his youth. Maybe he thought he had not said everything about it or discovered anything new.

He did not have any problems, however, with compilation of a portfolio dedicated to the monuments of Sandomierz. He visited one of the most beautiful Polish cities several times, but the most significant were a few weeks spent there in the summer of 1925³⁵. He went to a plein-air, accompanying Wyczółkowski. In fact, the aim of the expedition was to be Volhynia, affectionately mentioned by Wyczółkowski as “Ukraine’s hallway”, but the city by the Vistula river attracted them so much they changed their plans. They painted panoramas, churches, the town hall, and visited Baranów,

7

8

9

najstarszych i najważniejszych ongiś polskich miast. Autor odbił tekę własnoręcznie, czego nie omieszkiał podkreślić na karcie tytułowej. Publikację cechuje najwyższa jakość odbitek, bo tylko takie artysta sygnował dodatkowo ołówkiem i włączał do zestawów. Tekę przyniosła Pieniżkowi uznanie, choć nie brakło krytyków wytykających mu konserwatyzm.

Swoją pozycję ugruntował w 1927 roku, kiedy z okazji ponownego pogrzebu Wieszcza ukazała się we Lwowie tzw. Tekę Krzemieniecka (właściwy tytuł: *Krzemieniec. Miasto rodzinne Juliusza Słowackiego*⁴²), zawierająca 21 prac w akwafortcie i akwatincie⁴³. Artysta odbił 90 egzemplarzy; wewnątrz znalazła się dodatkowo numerowana i podpisana przez niego karta tytułowa, karta ze wstępem autorstwa Emila Zegadłowicza⁴⁴ oraz karta z wykazem plansz (dwustronna,

10

- 6. Kraków. Kościół św. Wojciecha, 1924
- 6. Cracow. Church of St. Adalbert, 1924
- 7. Wawel w oddali, 1951
- 7. Wawel in distance, 1951
- 8. Sandomierz, Brama Opatowska, akwarela, 1925
- 8. Sandomierz, the Opatów Gate, watercolour, 1925
- 9. Sandomierz, panorama, tusz, 1925
- 9. Sandomierz, panorama, ink, 1925
- 10. Sandomierz, tyły kamienic rynkowych, akwarela, 1925
- 10. Sandomierz, back of the Market Square houses, watercolour, 1925

Tarnobrzeg and Koprzywnica. He recalled this trip even years later³⁶. From this trip, some watercolour studies have been preserved³⁷, but ultimately, the artist chose arduous metal techniques as a medium. The cover also features a woodcut with a view of the Sandomierz town hall³⁸. *Teka Sandomierska* (Sandomierz portfolio) was published in 1926 in Lviv³⁹. From numerous sketches, the artist finally chose ten themes; nine views of Sandomierz⁴⁰, completed with the abbey in Koprzywnica⁴¹. He perfectly reflected the mood and beauty of one of the most beautiful,

11 Krzemieniec, 1926

oldest and – once – most important Polish cities. The author printed the portfolio by himself, what he did not fail to emphasize on the title page. The publication features prints of the highest quality, because only such prints were signed by the artist with a pencil and included in the sets. The portfolio brought Pieniążek recognition, though plenty of critics pointed out its conservatism.

He reaffirmed his success in 1927, when the so-called Teka Krzemieniecka (Krzemieniec portfolio) was published in Lviv (proper title: *Krzemieniec. Miasto rodzinne Juliusza Słowackiego – Krzemieniec. Juliusz Słowacki's hometown*⁴²) on the occasion of the Bards repeated funeral, including 21 works in etching and aquatint⁴³. The artist printed 90 copies; inside, there were also a title card, numbered and signed by the author, a card with an introduction by Emil Zegadłowicz⁴⁴ and a card with a list of boards (two-sided, in Polish and French). Its advantage was a carefully prepared binding with additional, laminated graphics⁴⁵.

After paying homage to the poet⁴⁶, Pieniążek ventured forth into a maze of streets and wooden houses. The result was one of the most beautiful graphic tributes to the Borderlands⁴⁷. Without soft-soaping, without unnecessary beautification. The cobbles are crooked, the streets are empty, the roofs are full of holes, the houses are bent dangerously, and above them all, the Bona Mountain and towers of the famous Lyceum church are rising. There are majesty and respect for the past, and melancholy in these works. The portfolio was also important for the city – it brought flagging Krzemieniec from oblivion, and Pieniążek was the precursor of its artistic popularity in the 1930s. Even today, this element of the artist's work is relatively better known. In 2010, the Vistula River Museum in Kazimierz Dolny hosted an exhibition “Artistic Colony in Krzemieniec by Ikwa”,

po polsku i francusku). Atutem była starannie przygotowana oprawa z kaszerowaną, dodatkową grafiką⁴⁵.

Oddawszy cześć poecie⁴⁶, Pieniążek zapuścił się w labirynt uliczek i drewnianych domostw. W efekcie powstał jeden z piękniejszych hołdów złożonych w grafice Kresom⁴⁷. Bez podlizywania się, bez zbędnego upiększania. Bruki są krzywe, ulice puste, dachy dziurawe, domy niebezpiecznie się pochylają, a nad wszystkim wznosi się Góra Bony i wieże kościoła słynnego Liceum. Jest w tych pracach i majestat, i szacunek dla przeszłości, i melancholia. Teka miała znaczenie także dla miasta – wydobywała podupadły Krzemieniec z zapomnienia, a Pieniążek był

12

11. Widok z Krzemieńca, akwarela, 1926

11. View from Krzemieniec, watercolour, 1926

12. Z teki Krzemieniec (1927): Zajazd

12. From the *Krzemieniec* portfolio (1927): Inn

13. Z teki Krzemieniec: Zaulek ze schodami

13. From the *Krzemieniec* portfolio: Alley with stairs

14. Z teki Krzemieniec: Motyw z wieżami licealnymi

14. From the *Krzemieniec* portfolio: Theme with the Lyceum towers

prekursorem zainteresowania artystów miastem w latach 30. Także dzisiaj ten element twórczości artysty jest relatywnie lepiej znany. W 2010 roku w Muzeum Nadwiślańskim w Kazimierzu Dolnym miała miejsce wystawa „Kolonja artystyczna w Krzemieńcu nad Ikwą”, gdzie tę tę zaprezentowano w szerokim kontekście zainteresowania artystów tym miastem⁴⁸.

Grafiki krzemienieckie powstały na podstawie wcześniejszych rysunków i akwareli⁴⁹. Szkice, często dopracowane, stanowiące odrębne kompozycje, zachowały się z różnych etapów twórczości artysty. Nie wszystkie jednak znalazły graficzny finał. Przykładem takich „nieprzetworzonych” akwareli są prace *Wąchock. Opactwo cystersów* (1925)⁵⁰, *Pińczów. Zbudowa drewniana* (1938)⁵¹, *Panorama Pińczowa* (1938)⁵² i inne.

Dwie teki, wydane szybko jedna po drugiej, zwróciły na Pieniżka uwagę środowiska. Kameralna twórczość graficzna, powstająca pod wpływem Wyczółkowskiego, wzbudziła zainteresowanie krytyków i kolekcjonerów. Pieniżek zaczął częściej wystawiać, poszerzył się krąg jego artystycznych przyjaciół. Teki szybko znalazły się w zbiorach muzealnych i bibliotecznych⁵³. Artystą i jego twórczością zainteresowała

13

14

where this portfolio was presented in the broad context of artists' interest in this city⁴⁸.

Graphics of Krzemieniec were created on the basis of earlier drawings and watercolours⁴⁹. Sketches from various stages of the artist's work, often refined and constituting separate compositions, have been preserved. However, not all of them were finally transposed into graphics. Examples of such “unprocessed” watercolours are pieces such as *Wąchock. Cistercian abbey* (1925)⁵⁰, *Pińczów. Wooden buildings* (1938)⁵¹, *Panorama of Pińczów* (1938)⁵² and others.

The two portfolios, published quickly one by one, have turned the environment attention to Pieniżek. Intimate graphic art created under the influence of Wyczółkowski aroused the interest of critics and collectors. Pieniżek began to exhibit more often, the circle of his artistic friendships widened. The portfolios quickly found their way into museum and library collections⁵³. The artist and his work gained the interest of journalists. The next “city” portfolio

15

się prasa. Kolejną z tek „miejskich” Józef Pieniążek wykonał już na zamówienie. *Teka Bydgoska* (znana także pod tytułami *Stara Bydgoszcz* oraz *Widoki Bydgoszczy*), opublikowana w 1929 roku, została przygotowana na zlecenie Magistratu Miasta Bydgoszczy⁵⁴. Składało się na nią dziesięć grafik – siedem widoków Bydgoszczy i po jednym Ostromecka, Kcyni i Koronowa⁵⁵. Prócz głównych kompozycji znalazły się na nich drobne szkice – dzwony, sygnaturki, skrzynie posagowe⁵⁶. Można żartem założyć, że zleceniodawca nie przystał na włączenie do teki wykonanych wcześniej, w latach 1924-1926, trzech grafik o tematyce toruńskiej⁵⁷.

Niewiele uwagi artysta poświęcił malowniczemu, popularnemu w okresie międzywojennym wśród grafików Wilnu⁵⁸. Mimo znaczącej liczby prac nie powstała też teka lwowska. Byłoby ją z czego skompletować⁵⁹ – w zbiorach rodziny zachowały się szkicowniki i akwarele, które mogły temu posłużyć⁶⁰. Grafiki *Wylot ulicy Łyczakowskiej* (1945)⁶¹ i *Panorama Lwowa* (1946)⁶² to symboliczne pożegnanie artysty z miastem, w którym spędził niemal całe dojrzałe życie.

Prócz cykli artysta sztychował pojedyncze obiekty, na przykład:

- *Biecz*, 1936, akwaforta, akwatinta⁶³;
- *Zamek Czorsztyn*, 1927, akwaforta⁶⁴;
- *Zamek w Niedzicy*, lata 20., akwaforta⁶⁵.

Sylwety zamków wkomponował w inne przedstawienia. Zamek w Niedzicy dostrzeżemy w tle wizerunku cygańskiego skrzypka (lata 20.)⁶⁶, druga

Józef Pieniążek made already to order. The *Bydgoszcz portfolio* (also known as *Old Bydgoszcz* or *Views of Bydgoszcz*), published in 1929, was commissioned by the Bydgoszcz City Magistrate⁵⁴. It consisted of ten graphics – seven views of Bydgoszcz and three views of other locations: Ostromecko, Kcynia and Koronowo⁵⁵. In addition to the main compositions, it included small sketches – bells, bell towers, dowry chests⁵⁶. It may be jokingly assumed that the client did not agree to include three earlier graphics with Toruń themes, made in 1924-1926, in the portfolio⁵⁷.

The artist paid little attention to picturesque Vilnius, popular among the

16

graphic artists in the interwar period⁵⁸. Despite a significant number of works, he did not create a Lviv portfolio. There were enough works to compile it of⁵⁹ – the family archives include sketchbooks and watercolours which could serve this purpose⁶⁰. Graphics entitled *Łyczakowska Street opening* (1945)⁶¹ and *Panorama of Lviv* (1946)⁶² are a symbolic farewell of the artist with the city in which he spent almost his entire mature life.

17

z naddunajeckich warowni znalazła się na portrecie pastuszka z 1932 roku⁶⁷.

Na przełomie lat 20. i 30., z inspiracji Wyczółkowskiego⁶⁸, Pieniążek zainteresował się kulturą ludową. Zaczął utrzymywać relikty dawnego stroju, zabytki tradycyjnej sztuki i architektury, często ukazywane na tle czystego jeszcze krajobrazu. Z profesorską skrupulatnością starał się wysublimować z powszechnego w jego czasach zasobu architektury i kultury ludowej obiekty najcenniejsze⁶⁹. Przy okazji powstał cykl przedstawiający pomnikowe drzewa, m.in. dąb w Buchcicach (1938; wieś w Małopolsce, w gminie Tuchów)⁷⁰. Pasuje do nich nastrojem niewielka

18

Besides the series, the artist etched single objects, e.g.:

- *Biecz*, 1936; etching, aquatint⁶³;
- *Czorsztyn castle*, 1927, etching⁶⁴;
- *Castle in Niedzica*, 1920s, etching⁶⁵.

He blended silhouettes of castles into other depictions. We can see the castle of Niedzica in the background of the gypsy violinist's image (1920s)⁶⁶, the other of the strongholds located over Dunajec was placed on the shepherd's portrait from 1932⁶⁷.

19

15. Pińczów, rynek, akwarela, 1938

15. Pińczów, Market Square, watercolour, 1938

16. Wąchock, opactwo cysterskie, akwarela, 1925

16. Wąchock, Cistercian abbey, watercolour, 1925

17. Z teki Bydgoszcz (1929): Kościół pokarmelicki w Kcyni (praca znana też jako Rynek w Kcyni)

17. From the *Bydgoszcz* portfolio (1929): Post-Carmelite church in Kcynia (known also as Market Square in Kcynia)

18. Z teki Bydgoszcz (1929): Kościół klarysek

18. From the *Bydgoszcz* portfolio (1929): Church of the Poor Clares

19. Z teki Bydgoszcz (1929): Kościół bernardynów

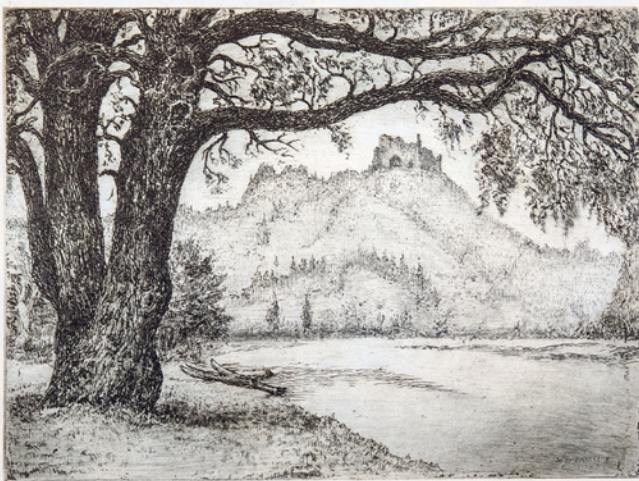
19. From the *Bydgoszcz* portfolio (1929): Post-Bernardine church

20

21

22

23

- 20. Lwów. Wylot ulicy Łyczakowskiej, 1945
- 20. Lviv. Opening of Łyczakowska Street, 1945
- 21. Lwowskie dachy i kopuła Dominikanów (widok od pl. Strzeleckiego na domy przy ul. Skarbkowskiej i Ormiańskiej), ołówek, karta ze szkicownika, 1941
- 21. Lviv roofs and the dome of the Dominicans (view from the Strzelecki Square at houses on Skarbkowska and Ormiańska Streets), pencil, card from a sketchbook, 1941
- 22. Zamek w Czorsztynie, 1927
- 22. The castle in Czorsztyn, 1927
- 23. Wilno. Zaulek, lata 20.
- 23. Vilnius. Alley, 1920s

24

25

grafika *Brzoza*, chyba ostatnia kompozycja wykonana w metalu⁷¹.

Pieniążek żywo interesował się zabytkami architektury drewnianej, dokumentując ich niepowtarzalne piękno⁷². Pierwsze próby podjął tuż po zakończeniu I wojny światowej⁷³. Później kilkakrotnie wracał do tematu, rytując:

- *Kościół Wniebowzięcia NMP w Woli Radziszowskiej*, lata 20., akwaforta, akwatinta⁷⁴;
- *Kościół Wniebowzięcia NMP w Woli Radziszowskiej*, lata 20., akwaforta, akwatinta⁷⁵;
- *Orawka, kościół św. Jana Chrzciciela w pierwotnej formie*, ok. 1927, akwaforta⁷⁶;
- *Kościół Świętej Trójcy i św. Antoniego Opata w Łopusznej*, 1927, akwaforta⁷⁷;
- *Zakopane. Stary kościół przy Kościeliskiej*, 1927, akwaforta, sucha igła⁷⁸;
- *Kościół św. Michała Archaniola w Dębnie* [Podhalańskim], 1927, akwaforta, sucha igła⁷⁹;
- *Kościół św. Marcina w Klikuszowej*, 1927, akwaforta, sucha igła⁸⁰;

24. Dąb w Buchcicach koło Tuchowa, akwarela, 1938

24. Oak in Buchcice by Tuchów, watercolour, 1938

25. Kapliczka Matki Boskiej, akwarela, koniec lat 30.

25. Chapel of Our Lady, watercolour, late 1930s

In late 1920s and early 1930s, Pieniążek became interested in folk culture, inspired by Wyczółkowski⁶⁸. He began to perpetuate the relics of the old dress, the monuments of traditional art and architecture, often shown against the background of a clear landscape. With academic preciseness, he tried to sublimate the most valuable objects from the resource of folk architecture and culture common in his times⁶⁹. By the way, he created a series featuring monumental trees, such as an oak in Buchcice (1938; village in Małopolska Province, in Tuchów municipality)⁷⁰. They are matched in the mood by a small *Birch* graphics, probably the last composition made in metal⁷¹.

Pieniążek was keenly interested in wooden architecture monuments and documented their unique beauty⁷². He made his first attempts just after the World War I⁷³; later he came back to the subject several times, engraving:

- *Church of the Assumption of the BVM in Wola Radziszowska*, 1920s, etching, aquatint⁷⁴;
- *Church of the Assumption of the BVM in Wola Radziszowska*, 1920s, etching, aquatint⁷⁵;
- *Orawka, Church of St. John the Baptist in its initial shape*, around 1927, etching⁷⁶;
- *Church of the Holy Trinity and St. Anthony the Abbot church in Łopuszna*, 1927, etching⁷⁷;

- *Kościół św. Antoniego w Sieniawie*, 1927, akwaforta, akwatinta⁸¹;
- *Kościół św. Jana Chrzciciela w Komorowicach*⁸², 1928, akwatinta⁸³;
- *Kościół św. Andrzeja Apostoła w Łukowicy*, 1934, akwaforta⁸⁴;
- *Kościół św. Anny w Nowym Targu*, 1927, akwaforta, akwatinta⁸⁵;
- *Kościółek św. Świerada w Tropiu*, 1937, akwaforta⁸⁶.

Mysłał o umieszczeniu części rycin w niezrealizowanych tekach *Spisz i Orawa* oraz *Podhale*. Do nich zamierzał dołączyć kompozycję *Krempachy na Spiszu* (1929, akwaforta), gdzie na pierwszym planie umieścił zrębowe drewniane domy i zabudowania gospodarcze, a na dalszym – zarys kościoła z dzwonnica⁸⁷. Najpewniej do tek miały trafić także kompozycje:

- *Kapliczka*, lata 20., akwaforta⁸⁸;
- *Męka Pańska*, lata 30., akwaforta⁸⁹;
- *Krzyż przydrożny w Lasku na Podhalu*, 1927, akwaforta⁹⁰;
- *Swoszowice. Krzyż przydrożny*, koniec lat 20., akwaforta⁹¹;
- *Wieczór w góralskiej chacie*, 1927, akwaforta⁹².

To, co niegdyś miało charakter powszechny, dziś jest unikatami, np. figurki jasełkowe z kościoła w Orawce⁹³. W trakcie krajoznawczych wędrówek

- *Zakopane. Old church on Kościeliska Street*, 1927, etching, drypoint⁷⁸;
- *Church of St. Michael the Archangel in Dębno [Podhalańskie]*, 1927, etching, drypoint⁷⁹;
- *Church of St. Martin in Klikuszowa*, 1927, etching, drypoint⁸⁰;
- *Church of St. Anthony in Sieniawa*, 1927, etching, aquatint⁸¹;
- *Chapel of St. John the Baptist in Komorowice*⁸², 1928, aquatint⁸³;
- *Church of St. Andrew the Apostle in Łukowica*, 1934, etching⁸⁴;
- *Church of St. Anne in Nowy Targ*, 1927 etching, aquatint⁸⁵;
- *Church of St. Zoerardus in Tropie*, 1937, etching⁸⁶.

He thought of including some of the engravings in the unrealized *Spisz* and *Orawa*, as well as *Podhale* portfolios. He intended to add the *Krempachy in Spisz* composition to them (1929, etching), where he placed wooden log houses and farm buildings in the foreground and a church with a belfry in the background⁸⁷. Probably, the portfolios were also supposed to include:

- *Chapel*, 1920s, etching⁸⁸;
- *The Passion*, 1930s, etching⁸⁹;
- *Wayside cross in Lasek at Podhale*, 1927, etching⁹⁰;

Pieniążek włożył dużo pracy w dokumentację strojów ludowych, ginących zawodów, portretowanie ludzi. Gazda z Przyszowej (ostatni krawiec-zdobnik Wojciech Plata), foluśnik z Kamienicy, górale z Witowa i Kamienicy⁹⁴ to doskonale przykłady. Zaczęto powszechniej doceniać wiedzę artysty o stroju ludowym⁹⁵. Obszerny zespół akwarel i rysunków Pieniążek nazwał *Ziemia Podtatrzańska w obrazach*, choć – wbrew tytułowi – dokumentował w nim zabytki od Żywiecczyny po Sądecczynę. Część prac znana jest z reprodukcji fotograficznych, np. kapliczka w Piekielniku na Orawie⁹⁶ czy stary kościół w Rabce⁹⁷, wiele przepadło, inne pozostają w rękach rodziny artysty. Przywołajmy tu niektóre zachowane kompozycje:

- *Jabłonka na Orawie*, 1928, akwarela, tusz lawowany; praca przedstawia typowe dla regionu drewniane domy z tzw. wyżką (pięterkiem)⁹⁸;
- *Orawka [przysiółek] Studzionki*, 1929, akwarela; dzwonnica tzw. burzowa (dźwięk dzwonu miał rozpędzać chmury), charakterystyczna dla Podhala i Orawy⁹⁹;
- *Figurki w dworze Moniaków w Zubrzycy*, lata 30., akwarela, karton; swoista „Kunstkamera” zgromadzona w XVII-wiecznym dworze sołtysim¹⁰⁰;
- *Boża Męka z Kamienicy [w Gorcach]*, 1933, ołówek, papier¹⁰¹;
- *Kapliczka [św. Marka] w Nowym Sączu*, 1937, akwarela, karton¹⁰²; tak zwana kaplica szwedzka zbudowana w 1771 roku na pamiątkę wypędzenia z miasta Szwedów w 1655 roku;
- *Kapliczka Matki Boskiej*, koniec lat 30., akwarela¹⁰³;
- *Męka Pańska z Libuszy*, 1939, akwarela, karton¹⁰⁴.

26. *Męka Pańska z Libuszy*, akwarela, 1939

26. *The Passion from Libusza*, watercolour, 1939

27. *Orawka, przysiółek Studzionki*, dzwonnica tzw. burzowa, akwarela, 1929

27. *Orawka, Studzionki hamlet*, so-called storm belfry, watercolour, 1929

28. *Jabłonka na Orawie*, drewniane domy z tzw. wyżką (pięterkiem), akwarela, tusz, 1928

28. *Jabłonka at Orava*, wooden houses with a small attic (so-called wyżka), watercolour, ink, 1928

- *Swoszowice. Wayside cross*, late 1920s, etching⁹¹;
- *Night at a highlander's cottage*, 1927, etching⁹².

What once seemed as common, is unique today, like Nativity scene figurines from the church in Orawka⁹³. During his sightseeing trips, the artist put a lot of effort into documenting regional costumes, disappearing professions, and portraying people. A farmer from Przyszowa (last tailor-embroiderer Wojciech Plata), a foilist from Kamienica, highlanders from Witowo and Kamienica⁹⁴ are excellent examples. His knowledge of folk costumes became appreciated more widely⁹⁵. An extensive set of watercolours and drawings was entitled by Pieniążek as *The Podtatrze Land in pictures*, although – contrary to the title – it documented monuments from wider area, spanning from Żywiec region to Nowy Sącz region. Some of this works are known from photo reproductions, e.g. the chapel in Piekielnik at Orava⁹⁶ or the old church in Rabka⁹⁷, many have been lost, others are in possession of the artist's family. We recall some of the preserved compositions here:

- *Jabłonka at Orava*, 1928, watercolour, washed ink; the work features wooden houses with a small attic (so-called wyżka), typical for the region⁹⁸;
- *Orawka Studzionki [hamlet]*, 1929, watercolour; so-called storm belfry (sound of the bell was supposed to disperse the clouds), typical for Podhale and Orava⁹⁹;
- *Figurines at the Moniaks' manor house in Zubrzyca*, 1930s, watercolour, cardboard; a kind

Reprodukcje akwarel z tego cyklu ukazywały się od 1929 roku w różnych publikacjach prasowych¹⁰⁵ czy jako ilustracje książkowe, na przykład *Walas żywiecki* zamieszczony w głośniejszego czasu pracy Józefa Putka *O zbójnickich zamkach, heretyckich zborach i oświęcimskiej Jerozolimie. Szkice z dziejów pogranicza śląsko-polskiego* (Kraków 1938). Równocześnie „dokumentacyjne” akwarele z szeroko traktowanego Podhala spotykały się z nieprzychylnymi uwagami krytyki artystycznej. Autorowi zarzucano pośpiech, brak staranności, potępiano „konserwatywny dyletantyzm”, wskazywano na większą użyteczność fotografii¹⁰⁶. Jednak Józef Pieniążek był coraz powszechniej uznawany za znawcę architektury drewnianej i stroju ludowego¹⁰⁷. W 1929 roku wraz z profesorem Władysławem Semkowiczem oprowadził prezydenta Ignacego Mościckiego po kościele w Orawce¹⁰⁸. Na swe prace dokumentacyjne otrzymał państwowe stypendium. W 1935 roku zasiadł w jury konkursowym Festiwalu Ziemi Górskich w Zakopanem, obradującym pod przewodnictwem Walerego Goetla i złożonym z osób różnych profesji. Popisy górali na scenie oceniali, obok Pieniążka, między innymi literat Jan Wiktor, malarze Rafał Malczewski, Jan Gąsienica-Szostak, major Bronisław Romaniszyn oraz znawczyni tańca ludowego profesor Zofia Kwaśnicowa. Znajomość z Goetlem, przewodniczącym

of “Kunstkamera” gathered in the 17th-century village leader’s manor house¹⁰⁰;

- *The Passion from Kamiénica* [in the Gorce Mountains], 1933, pencil, paper¹⁰¹;
- *Chapel [of St. Mark] in Nowy Sącz*, 1937, watercolour, cardboard¹⁰²; so-called Swedish chapel built in 1771 to commemorate the expulsion of Swedes in 1655;
- *Chapel of Our Lady*, late 1930s, watercolour¹⁰³;
- *The Passion from Libusza*, 1939, watercolour, cardboard¹⁰⁴.

In 1929, reproductions of watercolours from the series started to appear in various press publications¹⁰⁵ or as book illustrations, e.g. *Żywiec feudal tenant* was included in once famous work by Józef Putek *O zbójnickich zamkach, heretyckich zborach i oświęcimskiej Jerozolimie. Szkice z dziejów pogranicza śląsko-polskiego* (Kraków 1938). At the same time, the “documentary” watercolours from the widely defined Podhale region received unfavorable comments of the art critics. The author was accused of haste, lack of diligence, condemned for “conservative diletantism”, while photography was pointed as being of greater utility¹⁰⁶. However, Józef Pieniążek was increasingly recognized as an expert on wooden architecture and folk costumes¹⁰⁷. In 1929, he guided President Ignacy

30

Komisji Swojszczyzny, zaowocowała udziałem Pieniążka w wyprawie grupy badaczy (m.in. Tadeusza Seweryna i Heleny Rój-Kozłowskiej), której celem było stworzenie pisemnej dokumentacji muzyki, pieśni i obrzędów ludności zamieszkującej rozległe pasmo Karpat od Cieszyna po Huculszczyznę¹⁰⁹.

Na przekór malkontentom Pieniążek zdecydował się na opublikowanie w 1937 roku we Lwowie 40 barwnych kompozycji ukazujących stroje i typy górali, zabytki budownictwa, kultury i sztuki kościelnej i ludowej z rejonu Podhala, Orawy, Spiszu, Żywiecczyzny, Pienin, Sądecczyzny. W staraniach o wydanie zebranego materiału wspierał go Wyczółkowski, pisząc (15 listopada 1932) w liście polecającym:

„Instytucja, która dopomoże finansowo do zrealizowania tego ważnego wydawnictwa, zaskarbi sobie szczerą wdzięczność historii polskiej sztuki i polskiej nauki, zwłaszcza, że te zabytki dawnej kultury polskiej giną i należy je jak najrychlej utrwalić”¹¹⁰.

Zespół barwnych światłodruków, w klasycznym rozmiarze folio, umieszczono w eleganckiej tece opatrzonej drzeworytem, którą wykonał zakład introligatorski Romanowskiego we Lwowie¹¹¹. 150 egzemplarzy, numerowanych i sygnowanych przez autora, wydano „w ozdobniejszej szacie”. *Podhale w obrazach* zyskało niespodziewaną popularność. Elementy kompozycji Pieniążka znalazły się w wystroju i drukach reklamowych MS „Batory”, w kalendarzach i na pocztówkach.

Publikację autor zadedykował Leonowi Wyczółkowskiemu, który zdołał jeszcze obejrzeć album na łożu śmierci. „Zawsze zachęcał Pieniążka do wydania teki i radził. Uważał się za pierwszego subskrybenta i »ojca chrzestnego« tego albumu. Długo ścisłał

31

Mościcki to the church in Orawka together with professor Władysław Semkowicz¹⁰⁸. He received a state scholarship for his documentation work. In 1935, he sat on the jury of the Mountain Lands Festival in Zakopane, composed of people of various professions and chaired by Walery Goetl. The highlanders' performances on the stage were assessed, besides Pieniążek, for example by writer Jan Wiktor, painters Rafał Malczewski and Jan Gąsienica-Szostak, major Bronisław Romaniszyn and a folk dance expert professor Zofia Kwaśnicowa. Acquaintance with Goetl, who chaired the Commission of Regionalism, enabled Pieniążek to participate in the expedition of researchers (including Tadeusz Seweryn and Helena Rój-Kozłowska) whose aim was to make written documentation of music, songs and rites of the population living in the vast Carpathians range, from Cieszyn to the Hutsul region¹⁰⁹.

In spite of the malcontents, in 1937, Pieniążek decided to publish in Lviv 40 colourful compositions, featuring costumes and types of highlanders, architectural monuments, folk and sacral art and culture from the regions of Podhale, Orava, Spisz, Żywiec, Pieniny, Sądecczyzna. His efforts to publish collected materials was supported by Wyczółkowski who wrote a letter of recommendation (November 15, 1932): “Institution that will help finance this important publication, will gain sincere gratitude of the Polish art and Polish science history, especially

29. *Figurki w dworze Moniaków w Zubrzyca, „Kunstkamera”* zgromadzona w XVII-wiecznym dworze sołtysim, akwarela, lata 30.

29. *Figurines at the Moniak's manor house in Zubrzyca, “Kunstkamera”* gathered in the 17th-century village leader's manor house, watercolour, 1930s

30. *Wieczór w góralskiej chacie*, 1927

30. *Night at a highlander's cottage*, 1927

31. *Z teki Podhale w obrazach* (1937): *Kościół w Lachowicach*

31. *From the Podhale in pictures portfolio* (1937): *Church in Lachowice*

32

33

rękę autora. Pieniążek przycisnął do piersi rękę mistrza i ucałował. [...] [Wyczółkowski] Żegnał się ze wszystkimi. Serce biło coraz słabiej¹¹². Nie był to pusty gest wobec odchodzącego w wieczność Mistrza – Pieniążek był nim autentycznie zafascynowany. Stąd tak wielki ładunek emocji w pięknej kompozycji *Leon Wyczółkowski w swojej pracowni w Krakowie* (1925)¹¹³. To niejedyny wizerunek profesora¹¹⁴, choć Pieniążek za portretowaniem nie przepadał. Stworzył jednak także wizerunek słynnego w tamtym czasie malarza Ludomira Benedyktowicza (1926)¹¹⁵, niedatowany portret Jana Matejki (być może artysta przewidywał go jako element niezrealizowanej teki krakowskiej)¹¹⁶ oraz udany autoportret (z lat 20.)¹¹⁷.

Zupełnie inne, sztywne i pompacyjne, były portrety przywódców Rzeczypospolitej – Józefa

that these monuments of old Polish culture disappear and should be immortalised as soon as possible¹¹⁰.

A set of colorful phototypes, in a classic folio size, was put into an elegant portfolio decorated with a woodcut, made by Romanowski's bookbinder workshop in Lviv¹¹¹. 150 copies were published "in a more decorative garment", numbered and signed by the author. *Podhale in pictures* gained unexpected popularity. Elements of Pieniążek's compositions appeared in the interiors and promotional materials of MS Batory, on calendars and postcards.

The author dedicated the publication to Leon Wyczółkowski, who managed to see the album on his deathbed. "He always encouraged Pieniążek to publish the portfolio and advised. He considered himself the first subscriber and a 'godfather' of this album. He squeezed the author's hand for a long time. Pieniążek pressed his master's hand to his chest and kissed it. [...] He [Wyczółkowski] bid goodbye to everyone. His heartbeat was getting weaker¹¹². This was not a hollow gesture to the Master who was leaving for eternity – Pieniążek was genuinely fascinated with him. Hence the great load of emotions in a beautiful composition *Leon Wyczółkowski in his studio in Cracow* (1925)¹¹³. This was not the only image of the professor¹¹⁴, although Pieniążek did not like portraying. However, he created an image of the then famous painter Lu-

domir Benedyktowicz (1926)¹¹⁵, an undated portrait of Jan Matejko (perhaps the artist planned it as an element of the alleged Cracow portfolio)¹¹⁶ and a fine self-portrait (from the 1920s)¹¹⁷.

Completely different, stiff and pompous, were the portraits of the country leaders – Józef Piłsudski¹¹⁸ and Ignacy Mościcki¹¹⁹, made in the 1930s.

32. Z teki *Podhale w obrazach*: Kościół Świętego Krzyża w Żywcu

32. From the *Podhale in pictures* portfolio: *Church of the Holy Cross in Żywiec*

33. Z teki *Podhale w obrazach*: Wieś Niedzica

33. From the *Podhale in pictures* portfolio: *Village of Niedzica*

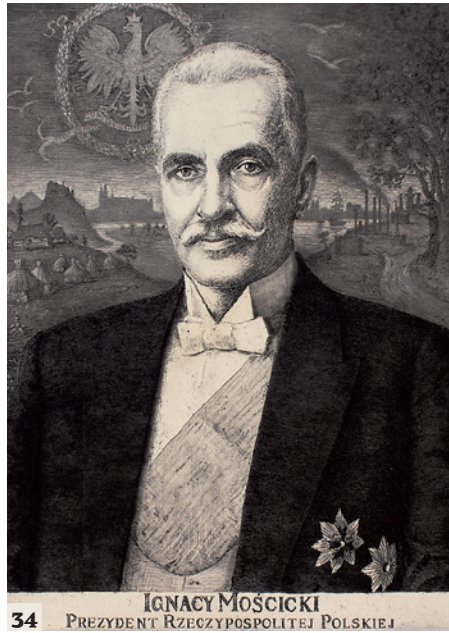
34. *Portret Ignacego Mościckiego* – w tle skrótowna charakterystyka istoty polskiego krajobrazu

34. *Ignacy Mościcki's portrait* – with the essence of Polish landscape briefly depicted in the background

Piłsudskiego¹¹⁸ i Ignacego Mościckiego¹¹⁹ – wykonane w latach 30. Podobnie statyczny jest *Portret kardynała Adama Stefana Sapiehy* (1951)¹²⁰. Na portrecie Ignacego Mościckiego w tle znajduje się panorama Polski od gór do morza. Pieniżek pokazał kraj przez pryzmat elementów symbolicznych – drewnianej dzwonnicy i wiejskiej chaty, zamku Czorsztyn, Wawelu, katedry w Gnieźnie i kościoła Mariackiego w Gdańsku¹²¹. Dodał żaglowiec „Dar Pomorza”, ale elementy przemysłowe – dymiące kominy fabryczne i szyby naftowe Borysławia – oddzielił od reszty kompozycji wyimaginowaną rzeką. W artyście obudził się przedsiębiorca. Pieniżek zamówił ulotkę reklamową z informacją, że otrzymał za portret Mościckiego specjalne podziękowanie Kancelarii Cywilnej Pana Prezydenta i że jest on – jako zaaprobowany przez Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego – „odpowiedni do sal reprezentacyjnych, biur naczelników państwowych i komunalnych”¹²². Wyjątkowe miejsce w twórczości Pieniżka miała praca *Jezu Ufam Tobie* z roku 1944, przedstawiona w zorganizowanym w latach 40. konkursie na wizerunek Jezusa Miłosiernego¹²³.

Po przyjeździe do Krakowa w 1947 roku Pieniżek wybrał się w podróż artystyczną na Ziemię Odzyskane; powstały ostatnie prace z głównego nurtu – akwaforty przedstawiające zabytki Kłodzka¹²⁴. Próbował sił w stylistyce socrealistycznej, ale bez efektu. Wizerunki górników z bytomskiej kopalni „Dymitrow” (dziś KWK Centrum) były nieudane¹²⁵. Był już ciężko chory, ale myślał o tece przedstawiającej zabytki Dolnego Śląska i Pomorza. Pisał o tym – na dwa tygodnie przed śmiercią – we wniosku o stypendium kierowanym do Centralnego Zarządu Instytucji Sztuk Plastycznych w Warszawie¹²⁶.

Trudna do zadatowania jest kompozycja przedstawiająca równe szeregi snopów zboża, wyraźnie inspirowana twórczością graficzną Wojciecha Weissa. Pracą powojenną jest niewielka akwaforta przedstawiająca brzeg morza, najpewniej Rozewie.

34 IGNACY MOŚCICKI
PREZYDENT RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

The *Portrait of Cardinal Adam Stefan Sapieha* (1951)¹²⁰ is similarly static. The portrait of Ignacy Mościcki includes a panorama of Poland from the mountains to the sea in the background. Pieniżek showed the country through the lens of symbolic elements – a wooden belfry and country huts, the Czorsztyn castle, the Wawel castle, the Gniezno cathedral and the St. Mary's Church in Gdańsk¹²¹. He added the “Dar Pomorza” sailing ship, but separated the industrial elements – smoking factory chimneys and oil wells

of Borysław – from the rest of the composition with an imaginary river. An entrepreneur woke up in the artist. Pieniżek ordered an advertising leaflet with information that he received a special thanks from the President's Civil Office for the Mościcki's portrait, and the portrait (approved by the Ministry of Religious Denominations and Public Enlightenment) is “suitable for representative halls, offices of state and municipal executives”¹²². A unique piece of Pieniżek's work was *Jesus, I Trust You* of 1944, presented at a competition for the image of Merciful Jesus, organised in the 1940s¹²³.

After arriving in Cracow in 1947, Pieniżek went on an artistic journey to the Recovered Territories, and created last works from the mainstream – etchings featuring the monuments of Kłodzko¹²⁴. He tried his hand at the socialist-realism style, but without effect. Images of miners from the “Dymitrow” mine in Bytom (today KWK Centrum) were inept¹²⁵. He was already seriously ill, but he thought about a portfolio featuring the monuments of Lower Silesia and Pomerania. He wrote about it – two weeks before his death – in the application for a scholarship addressed to the Central Board of the Visual Arts Institutions in Warsaw¹²⁶.

The composition featuring even rows of grain sheaves, clearly inspired by Wojciech Weiss's graphic art, is difficult to date. A post-war work is a small etching featuring the sea shore, most likely Rozewie.

* * *

Przedwojenny krytyk sztuki Henryk Weber wytykał Józefowi Pieniżkowi na łamach krakowskiego „Nowego Dziennika”, że malarstwo to nie etnografia: „Cóż bowiem mają wspólnego owe tysiączne oczka koronek i falbanek narodowych strojów z artystycznym sensem akwareli? Fascynują chyba tylko przeraźliwą cierpliwością”¹²⁷. Nie tylko, panie Weber. Nie tylko. Są obrazem świata, który przeminął. Prace powstałe z miłości do chałup i domków, dworców i kapliczek, uliczek i kościołów dzięki sumiennemu realizmowi ujawniają dziś swą wartość dokumentu. Artysta nie fantazjuje, jest jak najdalszy od wizji Stanisława Noakowskiego czy Stanisława Jakubowskiego; pokazuje architekturę, którą ma przed oczyma, skrupulatnie oddając jej atuty i przypadłości. Dotyczy to szczególnie budownictwa ludowego, na wielu obszarach będącego już w zaniku.

Celem artykułu jest przypomnienie niesłusznie zapomnianego artysty oraz zewidencjonowanie jego twórczości graficznej. Ma ona może mniejsze znaczenie dokumentacyjne, skupia się bowiem na obiektach sztandarowych, w większości wciąż istniejących. Szkic ten stanowi jednak wstęp do opracowania zasadniczej części *œuvre* Józefa Pieniżka – akwarel i rysunków¹²⁸. Warto podjąć trud opublikowania dorobku artysty, bo jest to istna malowana encyklopedia ludoznawcza południowej Polski. ■

Podziękowania

Dostęp do obiektów, przy których nie podano w przypisach dolnych dokładnej sygnatury muzealnej, umożliwił bezinteresownie NAUTILUS Galeria i Dom Aukcyjny w Krakowie, za co uprzejmie dziękuję.

Dr Roman Marcinek – historyk, główny specjalista w Narodowym Instytucie Dziedzictwa OT w Krakowie, autor licznych publikacji dotyczących dziedzictwa i krajobrazu kulturowego oraz wartości niematerialnych.

Przypisy

- 1 *Słownik artystów polskich i obcych w Polsce działających (zmarłych przed 1966 r.): malarze, rzeźbiarze, graficy* [dalej: SAP], t. 7, Warszawa 2003, s. 112-116.
- 2 *Sprawozdanie Dyrekcji c.k. Gimnazjum w Podgórzu za rok szkolny 1908*, Kraków 1908.

* * *

A pre-war art critic, Henryk Weber, pointed out to Józef Pieniżek in the Cracow “Nowy Dziennik” that painting is not ethnography: “What do these thousand meshes of lace and flounces of national costumes have in common with the artistic sense of watercolours? They fascinate, perhaps, only with terrifying patience”¹²⁷. Not only, Mr Weber. Not only. They depict a world that has passed. Works created with conscientious realism, out of love for cottages and houses, manors and chapels, streets and churches reveal their documentary value today. The artist does not fantasize, he is far from the visions of Stanisław Noakowski or Stanisław Jakubowski; he shows the architecture that is in front of him, scrupulously capturing its strengths and limitations. This particularly applies to the folk architecture, already in decline in many regions.

The aim of the article is to remind the unjustly forgotten artist and to inventory his graphics work. It may have less documentary significance, as it focuses on flagship objects, still existing mostly, but this is an introduction to the study of the main part of Józef Pieniżek’s *œuvre* – watercolours and drawings¹²⁸. It is worth making an effort to publish the artist’s works, because this is a painted folkloric encyclopedia of southern Poland. ■

Acknowledgements

The objects in case of which museum reference number is not specified in endnotes section, were made available by NAUTILUS Gallery and Auction House in Cracow on a selfless basis, for what I would like to thank them very much.

Roman Marcinek, PhD – historian, chief specialist at the National Heritage Board of Poland, Local Branch in Cracow, author of numerous publications on heritage, cultural landscape and intangible values.

Endnotes

- 1 *Słownik artystów polskich i obcych w Polsce działających (zmarłych przed 1966 r.): malarze, rzeźbiarze, graficy* [hereinafter: SAP], vol. 7, Warszawa 2003, pp. 112-116.
- 2 *Sprawozdanie Dyrekcji c.k. Gimnazjum w Podgórzu za rok szkolny 1908*, Kraków 1908.

- 3 *Materiały do dziejów Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie*, t. 2, Kraków 1969, s. 365.
- 4 Dokument z zbiorach rodziny.
- 5 A.K. Banach, *Młodzież chłopska na Uniwersytecie Jagiellońskim w latach 1860-1918*, Kraków 1997, s. 141, 278.
- 6 Z. Kucielska, *Wystawy jubileuszowe 150-lecia Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie. 1818-1968*, Kraków 1969, s. 98.
- 7 SAP, t. 7, s. 112.
- 8 <http://www.sda.pl/files/3491/Katalog%20PDF.pdf> [data dostępu: 20.11.2017]; olej, tektura, wym. 25 × 30 cm, sygnowane [dalej: sygn.] ołówkiem [dalej: oł.] lewy dół [dalej: l.d.]: J. Pieniążek 1914, na odwrocie: Widok na S. Giorgio w Weronie.
- 9 J. Pieniążek, *Wycieczka z profesorem Wyczółkowskim do Sandomierza*, „Przegląd Bydgoski” 1937, z. 1, s. 44.
- 10 J. Pieniążek, *Wycieczka...*, s. 45-49.
- 11 Stanisław Kaczor Batowski (1866-1946), malarz. W latach 1883-1885 studiował w SSP w Krakowie u W. Łuszczkiewicza i F. Cynka. Naukę kontynuował w latach 1885-1887 w ASP w Wiedniu u C. Griepenkerrkla i S. L'Allemanda oraz w latach 1887-1889 w ASP w Monachium u A. Liezen-Mayera. Odbił podróże do Paryża, Włoch, Hiszpanii, Maroka, na Krym i do USA. W latach 1903-1914 miał we Lwowie własną szkołę malarstwa. Malował głównie sceny batalistyczne oraz pejzaże, portrety i sceny historyczne. Zajmował się także malarstwem ściennym i projektowaniem witraży. Wystawiał m.in. w TPSP w Krakowie, TZSP w Warszawie oraz w Chicago, Berlinie i Kijowie. Jego prace można oglądać m.in. w Muzeum Narodowym w Warszawie, Poznaniu i Krakowie.
- 12 J. Siedlecka, *Pan od poezji: o Zbigniewie Herbercie*, Warszawa 2002, s. 42.
- 13 B. Ziembicka, *Najprostsza droga: rozmowy z artystami*, Kraków 1998, s. 155.
- 14 Wyczółkowski, na co dzień związany z Krakowem, od 1922 r. wyjeżdżał często do majątku w Gościeradzu koło Bydgoszczy. W 1929 r. opuścił Kraków i przeniósł swą pracownię do Poznania. W 1934 r. objął stanowisko profesora grafiki w warszawskiej Akademii Sztuk Pięknych i z tym miastem związany był do śmierci.
- 15 Listy w zbiorach rodziny J. Pieniążka.
- 16 Stanisław Osostowicz. *Listy*, Kraków 1978, s. 67.
- 17 Zachowała się grafika z dedykacją: „Kochanemu P. Emilowi Zegadłowiczowi na pamiątkę w Gorzeniu Górnym 19/8 1936”.
- 18 M. Wójcik, *Księga Gości i Zdarzeń. Miscelaneiczne pêle-mêle Emila Zegadłowicza*, „Teksty Drugie”, R. 2004, z. 4, s. 227-228.
- 19 Obszerny wykaz: SAP, t. 7, Warszawa 2003, s. 113-115.
- 20 Stowarzyszenie założone w 1919 r. jako kontynuacja warszawskiego Towarzystwa Przyjaciół Grafiki założonego ok. 1910 r. przez I. Łopieńskiego, Z. Stankiewiczównę i F. Siedleckiego. Po 1919 r. zarząd ZPAG stanowili F. Siedlecki, A. Póltawski, E. Czerwiński, E. John i Z. Stankiewiczówna, a po 1929 r. – F. Siedlecki, A. Póltawski, T. Cieślowski syn, T. Gronowski i W. Goryńska (w 1934 dokooptowano K. Srzednickiego). Związek organizował salony grafiki w Warszawie (1926, 1928, 1930, 1932, 1934, 1937), wystawy indywidualne i objazdowe, połączone ze sprzedażą wystawy grafiki w kraju i za granicą (1937); wydawano również wychodzące od 1930 r. czasopismo „Grafika”. Związek istniał do 1939 roku.
- 21 *Z Towarzystwa Przyjaciół Sztuk Pięknych we Lwowie*, „Gazeta Lwowska” 1937, nr 56, s. 2, 11 marca.
- 22 *Dekoracja odznaczonych w lwowskim Pałacu Wojewódzkim*, „Gazeta Lwowska” 1939, nr 100, s. 3, 5 maja.
- 3 *Materiały do dziejów Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie*, vol. 2, Kraków 1969, p. 365.
- 4 Document from the family archives.
- 5 A.K. Banach, *Młodzież chłopska na Uniwersytecie Jagiellońskim w latach 1860-1918*, Kraków 1997, pp. 141, 278.
- 6 Z. Kucielska, *Wystawy jubileuszowe 150-lecia Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie*. Kraków 1969, p. 98
- 7 SAP, vol. 7, p. 112.
- 8 <http://www.sda.pl/files/3491/Katalog%20PDF.pdf> [accessed on: 20.11.2017]; oil, cardboard, dim. 25 × 30 cm, signed [hereinafter: sign.] pencil bottom left [hereinafter: b.l.]: J. Pieniążek 1914, on the back: Widok na S. Giorgio in Weronie.
- 9 J. Pieniążek, *Wycieczka z profesorem Wyczółkowskim do Sandomierza*, „Przegląd Bydgoski” 1937, issue 1, p. 44.
- 10 J. Pieniążek, *Wycieczka...*, pp. 45-49.
- 11 Stanisław Kaczor Batowski (1866-1946), painter. In 1883-1885, he studied at the SSP in Cracow with W. Łuszczkiewicz and F. Cynk. In 1885-1887, he continued his education at the Academy of Fine Arts in Vienna with C. Griepenkerrkel and S. L'Allemand, and in 1887-1889 at the Academy of Fine Arts in Munich with A. Liezen-Mayer. He travelled to Paris, Italy, Spain, Morocco, Crimea and the USA. In 1903-1914 he had his own school of painting in Lviv. The main theme of his work were battle scenes and landscapes, portraits and historical scenes. He worked also in the fields of wall painting and stained glass design. He had exhibitions at the TPSP in Cracow and the TZSP in Warsaw, as well as in Chicago, Berlin and Kiev. His works can be seen, but not only, at the National Museum in Warsaw, Poznań and Cracow.
- 12 J. Siedlecka, *Pan od poezji: o Zbigniewie Herbercie*, Warszawa 2002, p. 42.
- 13 B. Ziembicka, *Najprostsza droga: rozmowy z artystami*, Kraków 1998, p. 155.
- 14 After 1922, Wyczółkowski, who used to live in Cracow, often visited an estate in Gościeradz near Bydgoszcz. In 1929, he left Cracow and moved his studio to Poznań. In 1934, he became a professor of graphic art at the Academy of Fine Arts in Warsaw and stayed connected to this city until his death.
- 15 Letters from J. Pieniążek's family archives.
- 16 Stanisław Osostowicz. *Listy*, Kraków 1978, p. 67.
- 17 There is a graphic with a dedication: “To my beloved P. Emil Zegadłowicz as a souvenir in Gorzeń Górny 19/8 1936”.
- 18 M. Wójcik, *Księga Gości i Zdarzeń. Miscelaneiczne pêle-mêle Emila Zegadłowicza*, “Teksty Drugie”, YB. 2004, issue 4, pp. 227-228.
- 19 Extensive list: SAP, vol. 7, Warszawa 2003, pp. 113-115.
- 20 The association was established in 1919 as a continuation of the Warsaw Friends of Graphics Society established around 1910 by I. Łopieński, Z. Stankiewiczówna and F. Siedlecki. After 1919, the board of ZPAG consisted of F. Siedlecki, A. Póltawski, E. Czerwiński, E. John and Z. Stankiewiczówna, and after 1929 – F. Siedlecki, A. Póltawski, T. Cieślowski, son, T. Gronowski and W. Goryńska (in 1934, K. Srzednicki was co-opted). The association organised graphic art salons in Warsaw (1926, 1928, 1930, 1932, 1934, 1937), individual and travelling exhibitions, exhibitions of graphic art combined with sale at home and abroad (1937); since 1930, they also published the “Grafika” magazine. It existed till 1939.
- 21 *Z Towarzystwa Przyjaciół Sztuk Pięknych we Lwowie*, “Gazeta Lwowska” 1937, no. 56, p. 2, 11 March.
- 22 *Dekoracja odznaczonych w lwowskim Pałacu Wojewódzkim*, “Gazeta Lwowska” 1939, no. 100, p. 3, 5 May.

- 23 J. Jaworska, *Polska sztuka walcząca 1939-1945*, Warszawa 1976, s. 209.
- 24 Kwestionariusz osobowy z 1947 r.; formularz wypełniony odręcznie; dokument w zbiorach rodziny.
- 25 Kwaterna IVB-12-17.
- 26 *Samotna sosna*, olej, tektura, wym. 49 × 40 cm, sygn. prawy dół [dalej: p.d.]; *Profil satyra*, 1909, ołówek, papier, wym. 31,2 × 28 cm, sygn. oł. p.d.: J. Pieniążek / r 909; *Sambor nocą*, olej, tektura, wym. 20,5 × 16,5 cm, sygn. prawa góra [dalej: p.g.]: Pieniążek / Sambor; *Malwy przed domem*, olej, tektura, wym. 31,6 × 22,7 cm, sygn. p.d.: J. Pieniążek; *Widok Starego Sambora*, olej, tektura, 26 × 34 cm, na odwrocie: J. Pieniążek / Widok z Starego / Sambora. Swe prace Pieniążek sygnował ołówkiem, często opatrywał tytułem, datował. W opisach ograniczono się do sygnatur na płycie (o ile zostały one nadane), gdyż artykuł jest raczej studium ikonograficznym niż katalogiem prac.
- 27 SAP, t. 7, s. 114.
- 28 *Wnętrze kościoła Mariackiego w Krakowie*, ok. 1913, olej, płótno, wym. 94 × 71,5 cm, sygn. l.d.: Józef Pieniążek / Kraków 19 [nieczytelne]; *Nawa główna kościoła Mariackiego w Krakowie*, ok. 1913, fotografia, Narodowe Archiwum Cyfrowe [dalej: NAC], zespół: Koncern Ilustrowany Kurier Codzienny – Archiwum Ilustracji [dalej: Koncern IKC], sygnatura 1-K-4599.
- 29 Uważano go słusznie za mistrza akwaforty; M. Tyrowicz, *Wspomnienia o życiu kulturalnym i obyczajowym Lwowa 1918-1939*, Wrocław 1991, s. 175.
- 30 *Kościół św. Katarzyny*, lata 20., akwaforta, wym. kompozycji [dalej: wym. komp.] 142 × 170 mm, plansza 207 × 236 mm, niesygn.; *Ulica Skaleczna w Krakowie*, lata 20., akwaforta i akwatinta, wym. 145 × 170 mm, sygn. na płycie [dalej: pl.] p.d.: J. Pieniążek, l.d.: Kraków; *Gołębie mariackie*, lata 20., akwaforta, wym. 155 × 252 mm; *Krucyfik z kościoła Mariackiego*, 1924, akwaforta, akwatinta, wym. 220 × 142 mm, sygn. pl. l.d.: Kraków 1924; *Nawa główna kościoła Mariackiego*, 1925, akwaforta, wym. 380 × 235 mm, sygn. pl. p.d.: J. Pieniążek; *Kościół św. Wojciecha*, 1924, akwaforta, akwatinta, wym. 175 × 140 mm, sygn. pl. p.d.: J. Pieniążek 1924; *Ogrojec przy kościele św. Barbary*, lata 20., akwaforta, niesygn.; *Katedra na Wawelu*, lata 20., akwaforta, wym. komp. 142 × 170 mm, niesygn.
- 31 *Podwórko na Kazimierzu*, 1923, akwaforta, akwatinta, wym. komp. 203 × 175 mm, sygn. pl. p.d.: J. Pieniążek.
- 32 *Kościół Mariacki – Śnieżycą*, lata 30., akwatinta, wym. komp. 278 × 175 mm, niesygn.; *Brama Floriańska*, 1932, akwaforta, wym. komp. 180 × 150 mm, sygn. pl. p.d.: J. Pieniążek, l.d.: Kraków 1932; *Salwator*, lata 30., akwaforta, wym. komp. 118 × 82 mm, niesygn.; *Chrystus z kościoła Mariackiego w Krakowie*, 1943, akwaforta, wym. komp. 370 × 290 mm, sygn. pl. p.d.: J. Pieniążek / 1943 (praca odbita w wariantach kolorystycznych).
- 33 Wym. komp. 148 × 106 mm, sygn. pl. p.d.: 19JP51.
- 34 Wym. 30,5 × 41,5 cm, sygn. piórem p.d.: J. Pieniążek.
- 35 E. Sekuła-Tauer, *Leon Wyczółkowski*, Wrocław 2001, s. 68.
- 36 J. Pieniążek, *Wycieczka z profesorem Wyczółkowskim do Sandomierza*, „Przegląd Bydgoski” 1937, z. 1, s. 45-49.
- 37 *Sandomierz. Panorama miasta*, ok. 1925, tusz lawowany, wym. 30 × 48 cm, niesygn.; *Panorama Sandomierza z Bramą Opatowską*, tusz lawowany, karton, wym. 49,2 × 31,5 cm, sygn. p.d.: Józef Pieniążek / Sandomierz 1925; widok od strony ogrodów ss. Bernardynek, z lewej kościół św. Ducha; *Panorama Sandomierza*, ok. 1926, tusz, papier, wym. 37,2 × 29 cm, niesygn.; *Widok z podcieni na Rynek*, 1925, tusz lawowany, ołówek, wym. 35,5 × 49 cm, sygn. oł. p.d.: J. Pieniążek /
- 23 J. Jaworska, *Polska sztuka walcząca 1939-1945*, Warszawa 1976, p. 209.
- 24 Personal questionnaire from 1947; form completed by hand; document from the family archives.
- 25 Section IVB-12-17.
- 26 *Single pine*, oil, cardboard, dim. 49 × 40 cm, sign. bottom right [further: b.r.]; *Satyr's profile*, 1909, pencil, paper, dim. 31.2 × 28 cm, sign. pencil b.r.: J. Pieniążek / r 909; *Sambir at night*, oil, cardboard, dim. 20.5 × 16.5 cm, sign. top right [further: t.r.]: Pieniążek / Sambor; *Mallows in front of a house*, oil, cardboard, dim. 31.6 × 22.7 cm, sign. b.r.: J. Pieniążek; *View of Old Sambir*, oil, cardboard, dim. 26 × 34 cm, on the back: J. Pieniążek / Widok z Starego / Sambora. Pieniążek signed his works with a pencil, he often added a title and date. The descriptions are limited to signatures on plate (or their absence), as it is an iconographic study rather than a work catalogue.
- 27 SAP, vol. 7, p. 114.
- 28 *Interior of the St. Mary's Church in Cracow*, around 1913, oil, canvas, dim. 94 × 71.5 cm, sign. b.l.: Józef Pieniążek / Kraków 19 [illegible]; *Main aisle of the St. Mary's Church in Cracow*, around 1913, photography, The National Digital Archive [hereinafter: NAC], *Ilustrowany Kurier Codzienny Concern Illustration Archive* [hereinafter: IKC Concern], signature 1-K-4599.
- 29 He was justly considered a master of etching; M. Tyrowicz, *Wspomnienia o życiu kulturalnym i obyczajowym Lwowa 1918-1939*, Wrocław 1991, p. 175.
- 30 *Church of St. Catherine*, 1920s, etching, composition [hereinafter: comp.] dim. 142 × 170 mm, board dim. 207 × 236 mm, no signature [hereinafter: no sign.]; *Skaleczna Street in Cracow*, 1920s, etching and aquatint, dim. 145 × 170 mm, sign. on plate [hereinafter: pl.] b.r.: J. Pieniążek, b.l.: Kraków; *Pigeons of the St. Mary's Church*, 1920s, etching, dim. 155 × 252 mm; *Crucifix from the St. Mary's Church*, 1924, etching, aquatint, dim. 220 × 142 mm, sign. pl. b.l.: Kraków 1924; *Main aisle of the St. Mary's church*, 1925, etching, dim. 380 × 235 mm, sign. pl. b.r.: J. Pieniążek; *Church of St. Adalbert*, 1924, etching, aquatint, dim. 175 × 140 mm, sign. pl. b.r.: J. Pieniążek 1924; *Gethsemane at the Church of St. Barbara*, 1920s, etching, no sign.; *The Wawel Cathedral*, 1920s, etching, comp. dim. 142 × 170 mm, no sign.
- 31 *Courtyard at Kazimierz*, 1923, etching, aquatint, comp. dim. 203 × 175 mm, sign. pl. b.r.: J. Pieniążek.
- 32 *St. Mary's Church – Blizzard*, 1930s, aquatint, comp. dim. 278 × 175 mm, no sign.; *Florian Gate*, 1932, etching, comp. dim. 180 × 150 mm, sign. pl. b.r.: J. Pieniążek, b.l.: Kraków 1932; *Salwator*, 1930s, etching, comp. dim. 118 × 82 mm, no sign.; *Christ from the St. Mary's Church in Cracow*, 1943, etching, comp. dim. 370 × 290 mm, sign. pl. b.r.: J. Pieniążek / 1943 (work printed in different colour variations).
- 33 Comp. dim. 148 × 106 mm, sign. pl. b.r.: 19JP51.
- 34 Dim. 30.5 × 41.5 cm, sign. pen b.r.: J. Pieniążek.
- 35 E. Sekuła-Tauer, *Leon Wyczółkowski*, Wrocław 2001, p. 68.
- 36 J. Pieniążek, *Wycieczka z profesorem Wyczółkowskim do Sandomierza*, „Przegląd Bydgoski” 1937, issue 1, pp. 45-49.
- 37 *Sandomierz. Panorama of the city*, around 1925, washed ink, dim. 30 × 48 cm, no sign.; *Panorama of Sandomierz with the Opatów Gate*, washed ink, cardboard, dim. 49.2 × 31.5 cm, sign. b.r.: Józef Pieniążek / Sandomierz 1925; widok od strony ogrodów ss. Bernardynek, z lewej kościół św. Ducha; *Panorama of Sandomierz*, around 1926, ink, paper, dim. 37.2 × 29 cm, no sign.; *View from arcades to the Market Square*,

- Sandomierz / 1925; *Sandomierz. Brama Opatowska*, 1925, tusz lawowany, ołówek, wym. 35,5 × 25 cm, sygn. ol. p.d.: Józef Pieniążek / Sandomierz / 25/7.925; *Sandomierz. Kaplica przy kościele św. Jakuba*, 1925, tusz lawowany, karton, wym. 49,2 × 35,5 cm, sygn. p.d.: Józef Pieniążek / Sandomierz 1925; *Sandomierz. Podwórko z zamkiem w tle*, 1925, tusz lawowany, ołówek, wym.: 25 × 30,5 cm, sygn. ol. p.d.: Józef Pieniążek / Sandomierz / 29/7 1925.
- 38** Wym. komp. 170 × 125 mm, sygn. pl. p.d.: JP.
- 39** M. Grońska, *Grafika w książce, tece i albumie*, Wrocław 1994, poz. 435.
- 40** *Ogólny widok Sandomierza*, akwatinta, wym. komp. 117 × 250 mm, sygn. pl. p.d.: J. Pieniążek / Sandomierz 1926; *Brama Opatowska*, akwaforta, akwatinta, wym. komp. 177 × 120 mm, sygn. pl. p.d.: J. Pieniążek / Sandomierz 1926; *Podcienia i ratusz*, akwaforta, akwatinta, wym. komp. 141 × 190 mm, sygn. pl. p.d.: J. Pieniążek / Sandomierz 1926; *Kościół św. Jakuba*, akwaforta, wym. komp. 132 × 98 mm, sygn. pl. p.d.: J. Pieniążek, l.d.: Sandomierz / 1926; *Zakątek*, akwaforta, wym. komp. 97 × 110 mm, sygn. pl. p.d.: I. Pieniążek / Sandomierz; *Kapliczka przy kościele Piotra i Pawła*, akwaforta, akwatinta, wym. komp. 122 × 100 mm, sygn. pl. p.d.: J. Pieniążek / Sandomierz; *Droga do Zawichostu*, akwaforta, akwatinta, wym. komp. 149 × 100 mm, sygn. pl. p.d.: J. Pieniążek 1926, l.d. Sandomierz; *Ratusz*, akwaforta, akwatinta, wym. komp. 102 × 101 mm, sygn. pl. p.d.: J. Pieniążek / Sandomierz 1926; *Wisła pod Sandomierzem*, akwatinta, wym. komp. 116 × 188 mm, sygn. pl. l.d.: J. Pieniążek, p.d.: 1926.
- 41** *Kapitularz romański w dawnym klasztorze cystersów w Koprzywnicy*, akwaforta, akwatinta, wym. komp. 165 × 153 mm, sygn. pl. p.d.: J. Pieniążek / Koprzywnica 1926. Zachował się szkic kompozycji *Kapitularz opactwa w Koprzywnicy*, tusz lawowany, karton, wym. 35,5 × 49,7 cm, sygn. p.d.: Józef Pieniążek / Koprzywnica 1925.
- 42** M. Grońska, jw., poz. 436; „Przegląd Biblioteczny” 1927, t. 1-2, Lwów, s. 174.
- 43** Format teki 365 × 290 mm, prace sygn., dat. i częściowo opisane na planszach.
- 44** W muzeum w Gorzeniu Górnym zachował się egzemplarz teki dedykowany Zegadłowiczowi.
- 45** Powstała także, znana z próbnych odbitek, akwaforta przedstawiająca panoramę Krzemieńca, która nie została włączona do teki; sygn. p.d.: J. Pieniążek, z lewej opis.
- 46** *Portret Juliusza Słowackiego*, akwaforta, wym. komp. 175 × 120 mm, plansza 288 × 228 mm; *Grób Matki J. Słowackiego*, akwaforta, wym. komp. 175 × 120 mm, plansza 288 × 228 mm.
- 47** *Dom w ogrodzie licealnym*, akwaforta, wym. komp. 100 × 149 mm, plansza 190 × 266 mm; *Widok na Liceum i Górę Bony*, akwaforta, wym. komp. 133 × 225 mm, sygn. pl.: J. Pieniążek, Krzemieniec 1927; *Dworek przy ul. Słowackiego*, akwaforta, wym. komp. 106 × 151 mm, plansza 205 × 261 mm; *Ogólny widok Krzemieńca*, akwaforta, wym. komp. 135 × 226 mm, plansza 255 × 343 mm; *Lyceum Krzemienieckie*, akwaforta, wym. komp. 172 × 116 mm, plansza 292 × 229 mm; *Widok z tarasu licealnego na Górę Bony* (znany także jako *Widok sprzed kościoła licealnego na Górę Bony*), akwaforta, wym. komp. 123 × 172 mm, plansza 256 × 305 mm; *Stara uliczka*, akwaforta, wym. komp. 125 × 85 mm, plansza 315 × 261 mm, sygn. pl. p.d.: Józef Pieniążek, l.d.: Krzemieniec. *Stara uliczka; Zaułek ze schodami*, akwaforta, wym. komp. 184 × 121 mm, plansza 315 × 237 mm; *Ul. Szeroka*, akwaforta, wym. komp. 146 × 183 mm, plansza 257 × 304 mm, sygn. pl. p.d.: J. Pieniążek, l.d.: 1925, washed ink, pencil, dim. 35,5 × 49 cm, sign. pencil b.r.: JPieniążek / Sandomierz / 1925; *Sandomierz. The Opatów Gate*, 1925, washed ink, pencil, dim. 35,5 × 25 cm, sign. pencil b.r.: Józef Pieniążek / Sandomierz / 25/7.925; *Sandomierz. Chapel at the Church of St. James*, 1925, washed ink, cardboard, dim. 49,2 × 35,5 cm, sign. b.r.: Józef Pieniążek / Sandomierz 1925; *Sandomierz. Courtyard with the castle in background*, 1925, washed ink, pencil, dim. 25 × 30,5 cm, sign. pencil b.r.: Józef Pieniążek / Sandomierz / 29/7 1925.
- 38** Comp. dim. 170 × 125 mm, sign. pl. b.r.: JP.
- 39** M. Grońska, *Grafika w książce, tece i albumie*, Wrocław 1994, pos. 435.
- 40** *General view of Sandomierz*, aquatint, comp. dim. 117 × 250 mm, sign. pl. b.r.: J. Pieniążek / Sandomierz 1926; *Opatów Gate*, etching, aquatint, comp. dim. 177 × 120 mm, sign. pl. b.r.: J. Pieniążek / Sandomierz 1926; *Arcades and the town hall*, etching, aquatint, comp. dim. 141 × 190 mm, sign. pl. b.r.: J. Pieniążek / Sandomierz 1926; *Church of St. James*, etching, comp. dim. 132 × 98 mm, sign. pl. b.r.: J. Pieniążek, b.l.: Sandomierz / 1926; *Nook*, etching, comp. dim. 97 × 110 mm, sign. pl. b.r.: I. Pieniążek / Sandomierz; *Chapel at the church of St. Peter and St. Paul*, etching, aquatint, comp. dim. 122 × 100 mm, sign. pl. b.r.: J. Pieniążek / Sandomierz; *Road to Zawichost*, etching, aquatint, comp. dim. 149 × 100 mm, sign. pl. b.r.: J. Pieniążek 1926, b.l.: Sandomierz; *Town Hall*, etching, aquatint, comp. dim. 102 × 101 mm, sign. pl. b.r.: J. Pieniążek / Sandomierz 1926; *Vistula near Sandomierz*, aquatint, comp. dim.: 116 × 188 mm, sign. pl. b.l.: J. Pieniążek, b.r.: 1926.
- 41** *Roman chapter-house at the former Cistercian monastery in Koprzywnica*, etching, aquatint, comp. dim. 165 × 153 mm, sign. pl. b.r.: J. Pieniążek / Koprzywnica 1926. A sketch of the composition has been preserved: *Chapter-house at the abbey in Koprzywnica*, washed ink, cardboard, dim. 35,5 × 49,7 cm, sign. b.r.: Józef Pieniążek / Koprzywnica 1925.
- 42** M. Grońska, op. cit., pos. 436; „Przegląd Biblioteczny” 1927, vol. 1-2, Lwów, p. 174.
- 43** Portfolio size: 365 × 290 mm, works sign., dated and partly described on the boards.
- 44** A copy of the portfolio dedicated to Zegadłowicz has been preserved in the museum in Gorzeń Górny.
- 45** He also created an etching – known from the test prints – featuring a panorama of Krzemieniec, which was not included in the portfolio; sign. b.r. J.Pieniążek, description on the left.
- 46** *Juliusz Słowacki's portrait*, etching, comp. dim. 175 × 120 mm, board 288 × 228 mm; *Grave of J. Słowacki's mother*, etching, comp. dim. 175 × 120 mm, board 288 × 228 mm.
- 47** *House in the Lyceum garden*, etching, comp. dim. 100 × 149 mm, board 190 × 266 mm; *View at the Lyceum and Bona Mountain*, etching, comp. dim. 133 × 225 mm, sign. pl.: J. Pieniążek. Krzemieniec 1927; *Manor house on Juliusz Słowacki Street*, etching, comp. dim. 106 × 151 mm, board 205 × 261 mm.; *General view of Krzemieniec*, etching, comp. dim. 135 × 226 mm, board: 255 × 343 mm; *Krzemieniec Lyceum*, etching, comp. dim. 172 × 116 mm, board 292 × 229 mm; *View at the Bona Mountain from the Lyceum terrace* (also known as: *View at the Bona Mountain from the front of the Lyceum church*), etching, comp. dim. 123 × 172 mm, board 256 × 305 mm; *Old street*, etching, comp. dim. 125 × 85 mm, board 315 × 261 mm, sign. pl. b.r.: Józef Pieniążek, b.l.: Krzemieniec; *Old street; Corner with stairs*, etching, comp. dim. 184 × 121 mm, board 315 × 237 mm; *Szeroka Street*, etching, comp. dim. 146 × 183 mm, board 257 × 304 mm, sign. pl. b.r.: J. Pieniążek, b.l.:

- Krzemieniec / 1926; *Ulica Kładkowa*, akwaforta, wym. komp. 113 × 156 mm, plansza 221 × 274 mm; *Domy przy ulicy Kładkowej*, akwaforta, wym. komp. 110 × 155 mm, plansza 223 × 245 mm, sygn. pł. p.d.: J. Pieniążek, l.d.: Krzemieniec 1926; *Róg ulicy Kładkowej*, akwaforta, wym. komp. 175 × 112 mm, plansza 293 × 226 mm, sygn. pł. p.d.: J. Pieniążek, l.d.: Krzemieniec 1927; *Stare domy*, akwaforta, akwatinta w sepia, wym. komp. 125 × 190 mm, plansza 240 × 305 mm; *Dom za jezdny*, akwaforta, wym. komp. 116 × 145 mm, plansza 240 × 262 mm, sygn. pł. p.d.: J. Pieniążek, l.d.: Krzemieniec 1926; *Motyw z wieżami licealnymi*, akwaforta, akwatinta w tonie sepia, wym. komp. 119 × 141 mm, plansza 237 × 249 mm; *Dworek pod Górą Bony*, akwaforta, akwatinta w sepia, wym. komp. 96 × 123 mm, plansza 187 × 223 mm; *Dworek z modrzewiami*, akwaforta, akwatinta, wym. komp. 104 × 125 mm, plansza 219 × 235 mm; *Domki za murem*, akwaforta, akwatinta w sepia, wym. komp. 99 × 122 mm, plansza 222 × 246 mm; *Motyw z ulicy A. de Beaupré*, akwaforta, akwatinta, wym. komp. 125 × 88 mm, plansza 220 × 188 mm.
- 48 W. Odorowski, D. Seweryn-Puchalska, *Kolonia artystyczna w Krzemieńcu nad Ikwą*, Kazimierz Dolny 2010, s. 107-111.
- 49 *Domy i kościół licealny w Krzemieńcu*, fotografia, NAC, Koncern IKC, sygnatura 1-K-4598; *Widok z Krzemieńca*, 1926, akwarela, wym. 23,5 × 19,5 cm, sygn. oł. p.d.: Józef Pieniążek, l.d.: Krzemieniec 1926. Kompozycja, naklejona na stary podkład, przedstawia domy przy ul. Kładkowej, w tle gmach (kościół) Liceum Krzemienieckiego.
- 50 Akwarela, tusz, karton, wym. 31,3 × 23,9 cm, sygn. p.d.: Wąchock 19/8 25 / Józef Pieniążek.
- 51 Akwarela, papier, wym. 32 × 41 cm, sygn. kredką p.d.: J. Pieniążek, l.d.: Pińczów 1938. Praca ze zbiorów rodziny artysty.
- 52 Akwarela, ołówek, karton, wym. 32 × 41 cm, sygn. kredką p.d.: Józef Pieniążek, l.d.: Pińczów 22/8 1938. Widok ujęty od strony dawnego kwartału żydowskiego i XVI-wiecznej synagogi.
- 53 Dziś do obejrzenia m.in. w zbiorach Muzeum Okręgowego w Bydgoszczy, nr inw. GW/679-697.
- 54 *Widoki Bydgoszczy*, Bydgoszcz 1996, s. 14; M. Grońska, jw., poz. 437. Za rady, informacje i pomoc uprzejmie dziękuję paniom Ewie Sekule-Tauer i Honoracie Gołuńskiej z Muzeum Okręgowego w Bydgoszczy.
- 55 *Bydgoszcz. Katedra* (znana też jako *Bydgoszcz – Fara*), akwaforta, wym. komp. 176 × 139 mm, sygn. pł. p.d.: J. Pieniążek, l.d.: Bydgoszcz 1929, pod główną kompozycją szkicowa panorama i ujęcie kościoła z innej perspektywy (wersja a i b); *Bydgoszcz. Kościół pobernardyński* (znana też jako *Bydgoszcz Kościół Bernardynów od strony prezbiterium*), akwaforta, wym. komp. 140 × 168 mm, niesygn., obok głównej kompozycji szkic chorągiewki sygnaturowej i dzwonów (wersja a i b); *Bydgoszcz. Kościół bernardynów od frontu*, akwaforta (wersja a i b), wym. komp. 185 × 118 mm, niesygn.; *Bydgoszcz. Kościół klarysek*, akwaforta, wym. komp. 191 × 130 mm, sygn. pł. l.d.: J. Pieniążek, Bydgoszcz; *Bydgoszcz. Wenecja nad Brdą* (znana też jako *Wenecja bydgoska*), akwaforta, , wym. komp. 138 × 180 mm, sygn. pł. l.d.: J. Pieniążek, Bydgoszcz, poniżej głównej kompozycji szkicowo inne obiekty sakralne (wersja a i b); *Bydgoszcz. Kramy Koszykarskie* (znana też jako *Bydgoszcz Jatk*), akwaforta, wym. komp. 137 × 176 mm, sygn. pł. p.d.: J. Pieniążek, Bydgoszcz 1929, obok głównej kompozycji szkicowa panorama i skrzynia posagowa (wersja a i b); *Stary Rynek w Bydgoszczy z kościołem pojezuickim*, akwaforta (wersja a i b), wym. komp. 188 × 122 mm, sygn. pł. p.d.: J. Pieniążek, Bydgoszcz 1929; *Klasztor cysterski w Korono-*
- Krzemieniec / 1926; Kładkowa Street*, etching, comp. dim. 113 × 156 mm, board 221 × 274 mm; *Houses on Kładkowa Street*, etching, comp. dim. 110 × 155 mm, board 223 × 245 mm, sign. pl. b.r.: J. Pieniążek, b.l.: Krzemieniec 1926; *Kładkowa Street corner*, etching, comp. dim. 175 × 112 mm, board 293 × 226 mm, sign. pl. b.r.: J. Pieniążek, b.l.: Krzemieniec 1927; *Old houses*, etching, aquatint in sepia, comp. dim. 125 × 190 mm, board 240 × 305 mm; *Imm*, etching, comp. dim. 116 × 145 mm, board 240 × 262 mm, sign. pl. b.r.: J. Pieniążek, b.l.: Krzemieniec 1926; *Theme with the Lyceum towers*, etching, aquatint in sepia, comp. dim. 119 × 141 mm, board 237 × 249 mm; *Manor House at the Bona mountain feet*, etching, aquatint in sepia, comp. dim. 96 × 123 mm, board 187 × 223 mm; *Manor house with larches*, etching, aquatint, comp. dim. 104 × 125 mm, board 219 × 235 mm; *Houses behind a wall*, etching, aquatint in sepia, comp. dim. 99 × 122 mm, board 222 × 246 mm; *Theme from A. de Beaupré Street*, etching, aquatint, comp. dim. 125 × 88 mm, board 220 × 188 mm.
- 48 W. Odorowski, D. Seweryn-Puchalska, *Kolonia artystyczna w Krzemieńcu nad Ikwą*, Kazimierz Dolny 2010, pp. 107-111.
- 49 *Houses and the Lyceum church in Krzemieniec*, photography, NAC, IKC Concern, signature 1-K-4598; *View from Krzemieniec*, 1926, watercolour, dim. 23,5 × 19,5 cm, sign. pencil b.r.: Józef Pieniążek, b.l.: Krzemieniec 1926. The composition, glued to the old base, features houses on Kładkowa Street; the building (church) of the Krzemieniec Lyceum in the background.
- 50 Watercolour, ink, cardboard, dim.: 31.3 × 23.9 cm, sign. b.r.: Wąchock 19/8 25 / Józef Pieniążek.
- 51 Watercolour, paper, dim. 32 × 41 cm, sign. crayon b.r.: J. Pieniążek, b.l.: Pińczów 1938. Piece from the artist's family collection.
- 52 Watercolour, pencil, cardboard, dim. 32 × 41 cm; sign. crayon b.r.: Józef Pieniążek, b.l.: Pińczów 22/8 1938. View from the side of the former Jewish quarter and the 16th-century synagogue.
- 53 Could be seen today, for example, in the District Museum in Bydgoszcz, inv. no. GW/679-697.
- 54 *Views of Bydgoszcz*, Bydgoszcz 1996, p. 14; M. Grońska, op. cit., pos. 437. I am very thankful to Ewa Sekula-Tauer and Honorata Gołuńska from the District Museum in Bydgoszcz for their advice, information and help.
- 55 *Bydgoszcz. Cathedral* (also known as *Bydgoszcz – Parish church*), etching, comp. dim. 176 × 139 mm, sign. pl. b.r.: J. Pieniążek, b.l.: Bydgoszcz 1929, under the main composition: draft panorama and view of the church from a different perspective (versions a and b); *Bydgoszcz. Post-Bernardine church* (also known as *Bydgoszcz. Bernardine church from the presbytery side*), etching, comp. dim. 140 × 168 mm, no sign., next to the main composition: sketch of a bell tower flag and bells (versions a and b); *Bydgoszcz. Bernardine church from the front side*, etching (versions a and b), comp. dim. 185 × 118 mm, no sign.; *Bydgoszcz. Church of the Poor Clares*, etching, comp. dim. 191 × 130 mm, sign. pl. b.l.: J. Pieniążek, Bydgoszcz; *Bydgoszcz. Venice by Brda* (also known as *Bydgoszcz Venice*), etching, comp. dim. 138 × 180 mm, sign. pl. b.l.: J. Pieniążek, Bydgoszcz, next to the main composition: sketches of other views of the river banks (versions a and b); *Bydgoszcz. Basket Stalls* (also known as *Bydgoszcz Butcher Stalls*), etching, comp. dim., 137 × 176 mm, sign. pl. b.r.: J. Pieniążek, Bydgoszcz 1929, next to the main composition: draft panorama and dowry chest (versions a and b); *Old Market Square in Bydgoszcz with the post-Jesuit church*, etching

- wie (znana też jako *Koronowo – dawne opactwo cystersów*), akwaforta, wym. komp. 136 × 169 mm, sygn. pł. l.d.: J. Pieniążek / *Koronowo 1929*, obok głównej kompozycji szkicowe ujęcie gmachów kościelnych oraz kamiennych lwów (wersja a i b); *Pałac w Ostromecku* (znana też jako *Lipa w parku w Ostromecku*), akwaforta, wym. komp. 190 × 120 mm, sygn. pł. l.d.: J. Pieniążek, *Ostromecko 1929*, poniżej głównej kompozycji szkicowe ujęcie panoramy z parkiem (wersja a i b); *Kościół pokarmelicki w Kcyni* (znana też jako *Rynek w Kcyni*), akwaforta, wym. komp. 180 × 120 mm, sygn. pł. p.d.: J. Pieniążek, l.d.: Kcynia 1929, pod główną kompozycją szkicowe ujęcie bramki-dzwonnicy oraz sklepionej sieni (wersja a i b).
- 56** Wersje a i b różnią się od siebie nieznacznie, głównie remarkami. W zbiorach Muzeum Okręgowego w Bydgoszczy znajdują się wszystkie plansze, nr inw. GW/788/1-4 wersja a, nr inw. GW/789/1-4 wersja b.
- 57** *Kościół św. Jakuba, 1924*, akwaforta, akwatinta, wym. komp. 215 × 155 mm, sygn. pł. p.d.: J. Pieniążek, l.d.: Toruń 1924; *Wnętrze kościoła św. Jakuba, 1924*, akwaforta, akwatinta, wym. komp. 255 × 174 mm, sygn. pł. p.d.: J. Pieniążek; *Wnętrze kościoła NMP – fragment*, akwaforta w sepia, wym. komp. 284 × 170 mm, 1926, Muzeum Okręgowe w Bydgoszczy, nr inw. GW/673.
- 58** *Matka Boska Ostrobramska, lata 20.*, akwatinta, wym. komp. 175 × 127 mm, niesygn.; *Wilno. Kościół św. Kazimierza, 1923*, akwaforta, wym. komp. 185 × 104 mm, tyt. i dat. pł. l.d.: Wilno 1923, p.d.: J. Pieniążek, grafika była premią TPSP we Lwowie; *Wilno. Zaulek, lata 20.*, akwaforta, sucha igła, wym. komp. 117 × 87 mm, niesygn. (najprawdopodobniej praca nieukończona, znana z odbitek wykonanych *post mortem*); *Wilno. Zaulek Bernardyński, 1923*, akwaforta, wym. 155 × 96 mm, sygn. pł. l.d.: *Wilno 1923*, p.d.: J. Pieniążek.
- 59** *Kaplica Boimów, 1928*, akwaforta, akwatinta, wym. komp. 135 × 96 mm, sygn. pł. p.d.: J. Pieniążek, l.d.: Lwów 1928 / *Kaplica Boimów; Cerkiew wołoska, 1934*, akwaforta, akwatinta, wym. komp. 212 × 130 mm, sygn. pł. p.d.: J. Pieniążek, l.d.: Lwów 1934; *Kościół Matki Boskiej Ostrobramskiej, 1936*, akwaforta, wym. komp. 290 × 217 mm, sygn. pł. p.d.: J. Pieniążek, l.d.: Lwów 1936. Kompozycję zreprodukował „Rocznik Lwowski”, R. 1992, wkładka; *Kaplica Boimów, 1939*, akwaforta, wym. komp. 238 × 185 mm, sygn. i dat. pł. l.d.: Lwów 1939, p.d.: J. Pieniążek; *Wieża Korniaktów i kopuła Dominikanów*, akwaforta, akwatinta, wym. 125 × 96 mm, sygn. pł. p.d.: J. Pieniążek; *Klasztor i kościół Bernardynów*, akwaforta, wym. 212 × 130 mm, pł. niesygn.; *Fragment kościoła św. Elżbiety, ok. 1926*, wym.: 270 × 205 mm, sygn. l.d.: J. Pieniążek.
- 60** Na przykład lwowskie dachy i kopuła Dominikanów (widok od pl. Strzeleckiego na domy przy ul. Skarbkowskiej i Ormiańskiej), 1941, ołówek, karta ze szkicownika, wym. 28,5 × 20 cm, sygn. oł. p.d.: J. Pieniążek, śr.d.: 18/XI 41.; panorama Lwowa z Wysokiego Zamku, lata 30., akwarela, wym. komp. 35,5 × 48 cm. Przetwały także szkicowniki artyści zachycające poziomem warsztatowym rysunków.
- 61** Akwaforta, wym. 251 × 175 mm, sygn. pł. p.d.: monogram wiązany i data.
- 62** Akwaforta, wym. komp. 141 × 286 mm, sygn. pł. p.d.: monogram wiązany i data.
- 63** Wym. komp. 127 × 158 mm, Muzeum Okręgowe w Bydgoszczy, nr inw. GW/4902.
- 64** Wym. 130 × 180 mm, sygn. oł. pł. p.d.: Józef Pieniążek, l.d.: Czorsztyn. I. Rylska, *Katalog zbiorów grafiki*, Wrocław 1983, poz. 431.
- (versions a and b), comp. dim. 188 × 122 mm, sign. pl. b.r.: J. Pieniążek, Bydgoszcz 1929; *Cistercian monastery in Koronowo* (also known as: *Koronowo – former Cistercian abbey*), etching, comp. dim. 136 × 169 mm, sign. pl. b.l.: J. Pieniążek / *Koronowo 1929*, next to the main composition: sketch view of the church buildings and stone lions (versions a and b); *Palace in Ostromecko* (also known as *Lime tree in the park in Ostromecko*), etching, comp. dim. 190 × 120 mm, sign. pl. b.l.: J. Pieniążek, *Ostromecko 1929*, under the main composition: draft panorama with the park (versions a and b); *Post-Carmelite church in Kcynia* (also known as *Market Square in Kcynia*), etching, comp. dim. 180 × 120 mm, sign. pl. b.r.: J. Pieniążek, l.d.: Kcynia 1929, under the main composition: sketch view of the gate-belfry and vaulted hall (versions a and b).
- 56** Versions a and b differ slightly from each other, mainly in remarks. The collection of the District Museum in Bydgoszcz includes all boards, inv. no. GW/788/1-4 version a, inv. no. GW/789/1-4 version b.
- 57** *Church of St. James, 1924*, etching, aquatint, comp. dim. 215 × 155 mm, sign. pl. b.r.: J. Pieniążek, b.l.: Toruń 1924; *Church of St. James – interior, 1924*, etching, aquatint, comp. dim. 255 × 174 mm, sign. pl. b.r.: J. Pieniążek; *Interior of the Church of Blessed Virgin Mary – fragment*, etching in sepia, comp. dim. 284 × 170 mm, 1926, District Museum in Bydgoszcz, inv. no. GW/673.
- 58** *Our Lady of the Gate of Dawn, 1920s*, aquatint, comp. dim. 175 × 127 mm; no sign.; *Vilnius. Church of St. Casimir, 1923*, etching, comp. dim. 183 × 104 mm, title and date pl. b.l.: Wilno 1923, b.r.: J. Pieniążek, the graphics was a bonus of the TPSP in Lviv; *Vilnius. Alley, 1920s*, etching, drypoint, comp. dim. 117 × 87 mm, no sign. (probably not finished, known from prints made *post mortem*); *Vilnius. Bernardine Alley, 1923*, etching, dim. 155 × 96 mm, sign. pl. b.l.: *Wilno 1923*, b.r.: J. Pieniążek.
- 59** *The Boims' chapel, 1928*, etching, aquatint, comp. dim. 135 × 96 mm, sign. pl. b.r.: J. Pieniążek, b.l.: Lwów 1928 / *Kaplica Boimów; Wallachian orthodox church, 1934*, etching, aquatint, comp. dim. 212 × 130 mm, sign. pl. b.r.: J. Pieniążek, b.l.: Lwów 1934; *Church of Our Lady of the Gate of Dawn, 1936*, etching; comp. dim.: 290 × 217 mm, sign. pl. b.r.: J. Pieniążek, b.l.: Lwów 1936. The composition was reproduced in “Rocznik Lwowski”, YB. 1992, insert; *The Boims' chapel, 1939*, etching, comp. dim. 238 × 185 mm, sign. and date pl. b.l.: Lwów 1939, b.r.: J. Pieniążek; *The Korniaks' tower and dome of the Dominicans*, etching, aquatint, dim. 125 × 96 mm, sign. pl. b.r.: J. Pieniążek; *Bernardine monastery and church*, etching, dim. 212 × 130 mm, pl. without sign.; *Fragment of St. Elizabeth church, around 1926*, dim. 270 × 205 mm, sign. b.l.: J. Pieniążek.
- 60** E.g. Lviv roofs and the dome of the Dominicans (view from the Strzelecki Square at houses on Skarbkowska and Ormiańska Streets), 1941, pencil, card from a sketchbook, dim.: 28.5 × 20 cm, sign. pencil b.r.: J. Pieniążek, b.m.: 18/XI 41.; *Panorama of Lviv from the High Castle, 1930s*, watercolour, comp. dim.: 35.5 × 48 cm. The artist's sketchbooks with technically admirable drawings also have been preserved.
- 61** Etching, dim. 251 × 175 mm, sign. pl. b.r.: interlocking monogram and date.
- 62** Etching, comp. dim. 141 × 286 mm, sign. pl. b.r.: interlocking monogram and date.
- 63** Comp. dim. 127 × 158 mm, District Museum in Bydgoszcz, inv. no. GW/4902.

- 65 Wym. 120 × 154 mm, sygn. oł. i p.d.: Józef Pieniążek, l.d.: Zamek w Niedzicy.
- 66 Akwaforta, wym. 233 × 168 mm, sygn. oł. p.d.: J. Pieniążek, l.d.: tytuł, pl. p.d.: J. Pieniążek.
- 67 *Chłopiec pasący krowy*, akwaforta, wym. 210 × 160 mm, sygn. oł. p.d.: J. Pieniążek, sygn. pl. l.d.: 1927 (dalej nieczytelnie).
- 68 „Wierchy” 1953, t. 22, s. 317; Leon Wyczółkowski. *Listy i wspomnienia*, Wrocław 1960.
- 69 Ogłosił wiele artykułów ilustrowanych swymi pracami, np. *Sztuka i zabytki naszej Orawy* („Ziemia” 1931, nr 8-10), *Krajobraz i zabytki polskiego Spisza* („Ziemia” 1934, nr 5), *O ginącym stroju ludowym i ostatnich jego wytwórcach* („Wierchy” 1934, nr 12, s. 34-61).
- 70 Akwarela, wym. 40,3 × 31,8 cm, sygn. kredką l.d.: Józef Pieniążek / Buchcice 27/8/1938.
- 71 Akwaforta, akwatinta, wym. 175 × 115 mm, sygn. pl. p.d.: J. Pieniążek.
- 72 R. Marcinek, M. Maksymiuk, *Małopolska architektura drewniana w grafice artystycznej dwudziestolecia (1918-1939)*, „Ochrona Zabytków” 2013, t. 1-4, s. 309-322.
- 73 *Kościółek*, 1919, akwaforta, wym. 57 × 50 mm, sygn. pl. p.d.: [nieczytelnie] 1919, pl. g.: Szkic do projektu...
- 74 Wym. komp. 60 × 63 mm, sygn. pl. p.d.: J. Pieniążek.
- 75 Wym. komp. 157 × 122 mm, niesygn.
- 76 Wym. 148 × 108 mm, sygn. pl. l.d.: Pieniążek. Znany jest egzemplarz dedykowany Emilowi Zegadłowiczowi (w Gorzeniu Górnym 19.08.1933). Niemal to samo ujęcie, ale w formie akwareli z 1928 r., znalazło się na okładce czasopisma „Tęcza” z 25 maja 1929.
- 77 Wym. komp. 125 × 85 mm, sygn. pl. p.d.: Józef Pieniążek, l.d.: Łopuszna.
- 78 Wym. komp. 123 × 87 mm, sygn. pl. p.d.: J. Pieniążek, l.d.: Zakopane 1927 / Stary kościół.
- 79 Wym. komp. 123 × 87 mm, sygn. pl. p.d.: Pieniążek, l.d.: Kościółek w Dębnie 1927 / na Podhalu.
- 80 Wym. komp. 108 × 150 mm, sygn. pl. p.d.: J. Pieniążek, l.d.: Kościółek w Klikuszowej / 1927.
- 81 Wym. komp. 144 × 106 mm, sygn. pl. p.d.: J. Pieniążek, l.d.: Sieniawa 1927.
- 82 Pod koniec lat 40. XX w. kościółek został przeniesiony na Wolę Justowską w Krakowie z przeznaczeniem dla zakładanego wówczas skansenu (którego ostatecznie nie zrealizowano). Kościół spłonął w nocy z 13 na 14 lipca 1978 r. Wkrótce podjęto jego odbudowę (został na nowo konsekrowany w 1984 r.). Ta z kolei budowla spłonęła w nocy z 5 na 6 kwietnia 2002 r.
- 83 Wym. komp. 204 × 258 mm, sygn. pl. p.d.: Pieniążek, l.d.: Komorowice 928.
- 84 Wym. komp. 224 × 265 mm, tyt. i dat. pl. l.d.: Łukowica 1934, p.d.: J. Pieniążek.
- 85 Wym. komp. 105 × 150 mm, sygn. pl. l.d.: Nowy Targ 1927, p.d.: J. Pieniążek.
- 86 Wym. komp. 245 × 143 mm, sygn. i dat. pl. l.d.: J. Pieniążek, Tropie 1937. Znany jest egzemplarz dedykowany prof. T. Sewerynowi.
- 87 Muzeum Zamojskie, nr inw. G-259; R. Marcinek, M. Maksymiuk, *iw.*, s. 309-322.
- 88 Wym. komp. 165 × 115 mm, niesygn.
- 89 Wym. komp. 133 × 94 mm, niesygn.
- 90 Wym. 133 × 94 mm, niesygn.
- 91 Wym. 135 × 100 mm, niesygn., MNK III-ryc-8580.
- 92 Wym. 155 × 109 mm, sygn. pl. p.d.: J. Pieniążek, l.d.: 1927.
- 93 <http://www.kurierorawski.pl/2013/12/dawne-jaseka-z-orawki.html>.
- 64 Dim. 130 × 180 mm, sign. pencil pl. b.r.: Józef Pieniążek, b.l.: Czorsztyn. I. Rylska, *Katalog zbiorów grafiki*, Wrocław 1983, pos. 431.
- 65 Dim. 120 × 154 mm, sign. pencil and b.r.: Józef Pieniążek, b.l.: Zamek w Niedzicy.
- 66 Etching, dim. 233 × 168 mm, sign. pencil. b.r.: J. Pieniążek, b.l.: title, pl. b.r.: J. Pieniążek.
- 67 *A boy tending cows*, etching, dim. 210 × 160 mm, sign. pencil. b.r.: J. Pieniążek, sign. pl. b.l.: 1927 (the rest is illegible).
- 68 „Wierchy” 1953, vol. 22, p. 317; Leon Wyczółkowski. *Listy i wspomnienia*, Wrocław 1960.
- 69 He published many articles illustrated with his works, e.g.: *Sztuka i zabytki naszej Orawy* (“Ziemia” 1931, no. 8-10), *Krajobraz i zabytki polskiego Spisza* (“Ziemia” 1934, no. 5), *O ginącym stroju ludowym i ostatnich jego wytwórcach* (“Wierchy” 1934, no. 12, pp. 34-61).
- 70 Watercolour, dim. 40.3 × 31.8 cm, sign. crayon b.l.: Józef Pieniążek / Buchcice 27/8/1938.
- 71 Etching, aquatint, dim. 175 × 115 mm, sign. pl. b.r.: J. Pieniążek.
- 72 R. Marcinek, M. Maksymiuk, *Małopolska architektura drewniana w grafice artystycznej dwudziestolecia (1918-1939)*, „Ochrona Zabytków” 2013, vol. 1-4, pp. 309-322.
- 73 *Church*, 1919, etching, dim. 57 × 50 mm, sign. pl. b.r.: [illegible] ... 1919, pl. t.: Sketch for a draft...
- 74 Comp. dim. 60 × 63 mm, sign. pl. b.r.: J. Pieniążek.
- 75 Comp. dim. 157 × 122 mm, no sign.
- 76 Dim. 148 × 108 mm, sign. pl. b.l.: Pieniążek. A copy dedicated to Emil Zegadłowicz is known (in Gorzeń Górny 19/8 1933). Almost the same view, but in the form of watercolour from 1928, was presented on the “Tęcza” magazine cover from 25 May 1929.
- 77 Comp. dim. 125 × 85 mm, sign. pl. b.r.: Józef Pieniążek, b.l.: Łopuszna.
- 78 Comp. dim. 123 × 87 mm, sign. pl. b.r.: J. Pieniążek, b.l.: Zakopane 1927 / Stary kościół.
- 79 Comp. dim. 123 × 87 mm, sign. pl. b.r.: J. Pieniążek, b.l.: Kościółek w Dębnie 1927 / na Podhalu.
- 80 Comp. dim. 108 × 150 mm, sign. pl. b.r.: J. Pieniążek, b.l.: Kościółek w Klikuszowej / 1927.
- 81 Comp. dim. 144 × 106 mm, sign. pl. b.r.: J. Pieniążek, b.l.: Sieniawa 1927.
- 82 By the end of the 1940s, the church was moved to Wola Justowska in Cracow to the then planned open-air museum (eventually, the project has not been realised). The church burned down on the night of July 13 to 14, 1978. Soon, its reconstruction started (it was re-consecrated in 1984). This building, in turn, burned down on the night of April 5 to 6, 2002.
- 83 Comp. dim. 204 × 258 mm, sign. pl. b.r.: Pieniążek, b.l.: Komorowice 928.
- 84 Comp. dim. 224 × 265 mm, title and date pl. b.l.: Łukowica 1934, b.r.: J. Pieniążek.
- 85 Comp. dim. 105 × 150 mm, sign. pl. b.l.: Nowy Targ 1927; b.r.: J. Pieniążek.
- 86 Comp. dim. 245 × 143 mm, sign. and date pl. b.l.: J. Pieniążek, Tropie 1937; a copy dedicated to prof. Tadeusz Seweryn is known.
- 87 Muzeum Zamojskie, inv. no. G-259; R. Marcinek, M. Maksymiuk, *op. cit.*, pp. 309-322.
- 88 Comp. dim. 165 × 115 mm, no sign.
- 89 Comp. dim. 133 × 94 mm, no sign.
- 90 Dim. 133 × 94 mm, no sign.
- 91 Dim. 135 × 100 mm, no sign., MNK III-ryc-8580.
- 92 Dim. 155 × 109 mm, sign. pl. b.r.: J. Pieniążek, b.l.: 1927.

- 94 NAC, Koncern IKC, sygnatura 1-K-4605, 1-K-4603, 1-K-4602, 1-K-4604.
- 95 B. Bazielić, *Badania nad odzieżą i strojem ludowym w Polsce*, „Lud” 1995, t. 78, s. 199.
- 96 NAC, Koncern IKC, sygnatura 1-K-4600.
- 97 NAC, Koncern IKC, sygnatura 1-K-4601.
- 98 Wym. komp. 23 × 30 cm, sygn. oł. p.d.: Józef Pieniążek, l.d.: Jabłonka Orawska / dn 21/7 1928.
- 99 Wym. komp. 30 × 23 cm, sygn. oł. p.d.: Józef Pieniążek, l.d.: Orawka na Studzionkach / 12/6 1929.
- 100 Wym. komp. 32 × 26,5 cm, niesygn.
- 101 Wym. komp. 25,3 × 18,5 cm, niesygn., l.d.: Kamienica 18/7 1933.
- 102 Wym. komp. 41 × 29,7 cm, niesygn.
- 103 Wym. komp. 36,2 × 28,8 cm, niesygn.
- 104 Wym. komp. 41,8 × 30,7 cm, niesygn.
- 105 Dzwonnica burzowa z Lipnicy Wielkiej na Orawie – okładka czasopisma „Tęcza” z 20 kwietnia 1929 r.
- 106 SAP, t. 7, Warszawa 2003, s. 114.
- 107 „Świat” 1933, R. 28, nr 17, 29 kwietnia.
- 108 <http://www.kurierorawski.pl/2017/02/orawa-w-grafice-jozefa-pieniazka.html>.
- 109 M. Kurzeja-Świątek, *Święta Gór (1935-1938) i ich rola w krzewieniu wiedzy o regionach*, „Małopolska” 2013, t. 15, s. 134, 144.
- 110 Dokument w zbiorach rodziny.
- 111 Część opisowa zawiera spis tablic wraz z liczącą 28 stron broszurą, a w niej kolejno artykuły: J. Pieniążek *Podhale w obrazach*, F. Gwiżdż *Słowo do Podhalan*, prof. dr T. Szydłowski *Przeszość artystyczna Podhala*, dr T. Seweryn *Stroje górali polskich*, J. Wiktor *Na odkrywczej drodze* oraz tłumaczenie tekstu Pieniążka na j. angielski, francuski i niemiecki. Dodano także listę subskrybentów.
- 112 M. Kurzeja-Świątek, jw., s. 153.
- 113 Akwatinta, akwaforta, wym. komp. 271 × 225 mm, sygn. i dat. pł. p.d.: J. Pieniążek, Kraków 1925. Praca została opublikowana wraz ze wspomnieniem pośmiertnym w „Przeglądzie Bydgoskim” 1937, R. 5, z. 1-2.
- 114 Jak wynika z zachowanego inwentarza depozytów, kolekcja Muzeum Miejskiego w Bydgoszczy została zasiloną przez Franciszkę Wyczółkowską zestawem 38 prac, wśród których znalazł się obraz Pieniążka *Prof. Leon Wyczółkowski przy pracy – w ogrodzie*.
- 115 Akwatinta, akwaforta w sepia, wym. 113 × 86 mm, sygn. oł. p.d.: Józef Pieniążek, l.d.: Ludomir Benedyktowicz / † 1/12 1926.
- 116 Akwaforta, papier zeberkowy, wym. 187 × 123 mm, sygn. oł. p.d.: J. Pieniążek, l.d.: pr. II (odbitka próbna).
- 117 Akwaforta, wym. 90 × 65 mm, niesygn.
- 118 Akwaforta, wym. 390 × 295 mm, sygn. pł. p.d.: J. Pieniążek. Portret zbliżony kompozycyjnie do portretu prezydenta Ignacego Mościckiego.
- 119 Akwaforta, wym. 271 × 224 mm, sygn. oł. p.d.: fec. Józef Pieniążek.
- 120 Akwaforta, wym. 151 × 105 mm, sygn. pł. p.d.: 19JP51.
- 121 Wawel i archetypiczny dworek z kolumnkami pojawiają się na portrecie Marszałka.
- 122 Druk w zbiorach rodziny artysty.
- 123 Mezzotinta, wym. 295 × 180 mm, sygn. oł. p.d.: J. Pieniążek, l.d.: Maj 1944. Na innym zachowanym egzemplarzu sygn. oł. p.d.: J. Pieniążek, l.d.: Jezus Miłosierdzia – mezzotinta 1944. Istnieją także szkice i odbitki stanowe oraz inne techniczne wersje tej pracy, m.in. olejna (dziś w zbiorach prywatnych).
- 93 <http://www.kurierorawski.pl/2013/12/dawne-jaseka-z-orawki.html>.
- 94 NAC, IKC Concern, signatures 1-K-4605, 1-K-4603, 1-K-4602, 1-K-4604.
- 95 B. Bazielić, *Badania nad odzieżą i strojem ludowym w Polsce*, „Lud” 1995, vol. 78, p. 199.
- 96 NAC, IKC Concern, signature 1-K-4600.
- 97 NAC, IKC Concern, signature 1-K-4601.
- 98 Comp. dim. 23 × 30 cm, sign. pencil b.r.: Józef Pieniążek, b.l.: Jabłonka Orawska / dn 21/7 1928.
- 99 Comp. dim. 30 × 23 cm, sign. pencil b.r.: Józef Pieniążek, b.l.: Orawka na Studzionkach / 12/6 1929.
- 100 Comp. dim. 32 × 26,5 cm, no sign.
- 101 Comp. dim. 25,3 × 18,5 cm, no sign., b.l.: Kamienica 18/7 1933.
- 102 Comp. dim. 41 × 29,7 cm, no sign.
- 103 Comp. dim. 36,2 × 28,8 cm, no sign.
- 104 Comp. dim. 41,8 × 30,7 cm, no sign.
- 105 Storm belfry from Lipnica Wielka at Orava – cover of the “Tęcza” magazine from April 20, 1929.
- 106 SAP, vol. 7, Warszawa 2003, p. 114.
- 107 “Świat” 1933, YB. 28, no. 17, 29 April.
- 108 <http://www.kurierorawski.pl/2017/02/orawa-w-grafice-jozefa-pieniazka.html>.
- 109 M. Kurzeja-Świątek, *Święta Gór (1935-1938) i ich rola w krzewieniu wiedzy o regionach*, “Małopolska” 2013, vol. 15, pp. 134, 144.
- 110 Document from the family archives.
- 111 The descriptive part contains a list of tables with a 28-page booklet comprising following articles: J. Pieniążek *Podhale w obrazach*, F. Gwiżdż *Słowo do Podhalan*, Prof. T. Szydłowski, PhD., *Przeszość artystyczna Podhala*, Dr T. Seweryn *Stroje górali polskich*, J. Wiktor *Na odkrywczej drodze* and J. Pieniążek’s text translation to English, French and German. A list of subscribers was also added.
- 112 M. Kurzeja-Świątek, op.cit., p. 153.
- 113 Aquatint, etching, comp. dim. 271 × 225 mm, sign. and date pl. b.r.: J. Pieniążek, Kraków 1925. The work was published together with a posthumous mention in “Przegląd Bydgoski” 1937, YB. 5, issue 1-2.
- 114 According to the preserved inventory of deposits, the collection of the Municipal Museum in Bydgoszcz was supplied by Franciszka Wyczółkowska with a set of 38 works, including Józef Pieniążek’s picture *Prof. Leon Wyczółkowski at work – in the garden*.
- 115 Aquatint, etching in sepia, dim. 113 × 86 mm, sign. pencil b.r.: Józef Pieniążek, l.d.: Ludomir Benedyktowicz / † 1/12 1926.
- 116 Etching, ribbed paper, dim. 187 × 123 mm, sign. pencil b.r.: J. Pieniążek, b.l.: pr. II (test print).
- 117 Etching, dim. 90 × 65 mm, no sign.
- 118 Etching, dim. 390 × 295 mm, sign. pl. b.r.: J. Pieniążek. The portrait is similar to the President Mościcki’s portrait in terms of composition.
- 119 Etching, dim. 271 × 224 mm, sign. pencil. b.r.: fec. Józef Pieniążek.
- 120 Etching, dim. 151 × 105 mm, sign. pl. b.r.: 19JP51.
- 121 The Wawel castle and archetypal manor house with columns appear in the Marshal Piłsudski’s portrait.
- 122 Document from the family archives.
- 123 Mezzotint, dim. 295 × 180 mm, sign. pencil b.r.: J. Pieniążek, b.l.: Maj 1944. On another preserved copy: sign. pencil b.r.: J. Pieniążek, b.l.: Jezus Miłosierdzia – mezzotinta 1944. There are also sketches and proof prints, as well as other

- 124** *Wieża ratuszowa*, akwaforta, wym. 140 × 92 mm, niesygn., ok. 1947; *Wieża ratuszowa*, akwaforta, wym. 190 × 134 mm, sygn. pl.: 19(JP)51.
- 125** Pieniążek wykonał co najmniej dwie akwaforty o tej tematyce; dokument o zgodzie na zjazd do kopalni wydany 16 października 1950 r. w zbiorach rodziny.
- 126** Dokument z 8 maja 1953 r. w zbiorach rodziny.
- 127** N. Styrna, *Zrzeszenie żydowskich artystów malarzy i rzeźbiarzy w Krakowie*, Warszawa 2009, s. 132-133.
- 128** Akwarele i rysunki pozostają rozproszone; prace wykonane w technikach graficznych zostały zidentyfikowane w całości lub bardzo dużej części.
- technical versions of this work, including oil (currently in private collections).
- 124** *Town Hall Tower*, etching, dim. 140 × 92 mm, no sign., around 1947; *Town Hall Tower*, etching, dim. 190 × 134 mm, sign. pl.: 19(JP)51.
- 125** Pieniążek made at least two etchings on this theme; document (a permission to visit the mine issued on October 16, 1950) in the family archives.
- 126** Document of May 8, 1953 from the family archives.
- 127** N. Styrna, *Zrzeszenie żydowskich artystów malarzy i rzeźbiarzy w Krakowie*, Warszawa 2009, pp. 132-133.
- 128** Watercolours and drawings remain scattered; works done in graphic techniques has been identified in whole or a very large part.

Bibliografia / Bibliography

- Banach A.K., *Młodzież chłopska na Uniwersytecie Jagiellońskim w latach 1860-1918*, Kraków 1997.
- Bazielich B., *Badania nad odzieżą i strojem ludowym w Polsce*, „Lud” 1995, t. 78.
- Dutkiewicz J.E. (red.), *Materiały do dziejów Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie*, t. 2, Kraków 1969.
- Grońska M., *Grafika w książce, tece i albumie*, Wrocław 1994.
- Jakimowicz I. (oprac.), *Stanisław Osostowicz. Listy*, Kraków 1978.
- Jaworska J., *Polska sztuka walcząca 1939-1945*, Warszawa 1976.
- Kucińska Z., *Wystawy jubileuszowe 150-lecia Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie. 1818-1968*, Kraków 1969.
- Kurzeja-Świątek M., *Święta Góra (1935-1938) i ich rola w krzewieniu wiedzy o regionach*, „Małopolska” 2013, t. 15.
- Marcinek R., Maksymiuk M., *Małopolska architektura drewniana w grafice artystycznej dwudziestolecia (1918-1939)*, „Ochrona Zabytków” 2013, t. 1-4.
- Odorowski W., Seweryn-Puchalska D., *Kolonia artystyczna w Krzemieńcu nad Ikwą*, Kazimierz Dolny 2010.
- Pieniążek J., *Krajobraz i zabytki polskiego Spisza*, „Ziemia” 1934, nr 5.
- Pieniążek J., *O ginącym stroju ludowym i ostatnich jego wytwórcach*, „Wierchy” 1934, nr 12.
- Pieniążek J., *Sztuka i zabytki naszej Orawy*, „Ziemia” 1931, nr 8-10.
- Pieniążek J., *Wycieczka z profesorem Wyczółkowskim do Sandomierza*, „Przegląd Bydgoski” 1937, z. 1.
- Sekuła-Tauer E., *Leon Wyczółkowski*, Wrocław 2001.
- Siedlecka J., *Pan od poezji: o Zbigniewie Herbercie*, Warszawa 2002.
- Słownik artystów polskich i obcych w Polsce działających (zmarłych przed 1966 r.): malarze, rzeźbiarze, graficy*, t. 7, Warszawa 2003.
- Styrna N., *Zrzeszenie żydowskich artystów malarzy i rzeźbiarzy w Krakowie*, Warszawa 2009.
- Twarowska M. (oprac.), *Leon Wyczółkowski. Listy i korespondencja, Źródła do dziejów sztuki polskiej*, Wrocław 1960.
- Tyrowicz M., *Wspomnienia o życiu kulturalnym i obyczajowym Lwowa 1918-1939*, Wrocław 1991.
- Wójcik M., *Księga Gości i Zdarzeń. Miscelaneiczne pêle-mêle Emila Zegadłowicza*, „Teksty Drugie” 2004, z. 4.